

Η ΚΑΤΑΓΩΓΗ ΤΟΥ ΤΑΙΝΑΡΙΟΥ ΙΔΙΩΜΑΤΟΣ ΕΚ ΤΗΣ ΦΩΝΗΤΙΚΗΣ ΤΕΚΜΗΡΙΟΥΜΕΝΗ

Περὶ τοῦ γλωσσικοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης πολλὰ ἐγράψαν κατὰ καιροὺς ὑπὸ Ἑλλήνων καὶ ξένων, εἰς τὰς περισσότεράς δὲ τῶν ἐργασιῶν τῶν ἀναφερομένων εἰς προβλήματα τῆς μεσαιωνικῆς καὶ τῶν νεωτέρων Ἑλληνικῶν διαλέκτων ἀναφέρεται καὶ τὸ ἰδίωμα τοῦτο.

Ἡ σημασία τοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης διὰ τὴν ἔρευναν τῆς μεσαιωνικῆς καὶ νέας Ἑλληνικῆς ἦτο γνωστὴ, διὰ τῶν ἐπισκεπτομένων τὴν χώραν περιηγητῶν, πολὺ πρὸ τῶν χρόνων τῆς Ἑθνεγερσίας. Τὸν 18ον ἤδη αἰῶνα ἀσχολούμενος ὁ Villoison, ἐν τῷ προλόγῳ τῆς ἐκδοθείσης ὑπ' αὐτοῦ Ἰλιάδος, μὲ τὴν διάλεκτον τῶν Τσακῶνων μᾶς πληροφορεῖ καὶ περὶ τῶν ἀπόψεων τῶν ἐπικρατουσῶν τότε περὶ τῆς διαλέκτου τῆς Μάνης γράφων ἐν σελίδι 49 «*Tzacouum, qui multo puriorem quam ipsi mainotae servaverunt linguam*».

Πρὸ τριῶν δεκαετηρίδων ὁ καθηγητὴς André Mirambel ἐπισκεφθεὶς ἐπ' ὀλίγον τὴν Ταιναρὶαν χώραν συνέθεσεν ἀκολουθῶς τὴν γνωστὴν πολυσέλιδον ἐργασίαν τὴν ἐπιγραφομένην, *Étude descriptive du parler maniote méridional*, Paris 1929.

Θὰ ἐνόμιζέ τις ὅτι αἱ ὑπερτριακόσαι σελίδες τοῦ Mirambel προστεθεῖσαι εἰς τὰ πολλὰ κατὰ καιροὺς γραφέντα θὰ καθίστων γνωστὸν τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης, τῇ ἀληθείᾳ ὅμως ἡ σημειωθείσα πρόοδος εἰς τὴν μελέτην τοῦ ἰδιώματος δὲν ὑπῆρξεν οἷα ἀνεμένετο.

Ὁ θεμελιώσας τὴν ἔρευναν τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων Γ. Χατζιδάκις μελετήσας πάντα ταῦτα καὶ οἶονεὶ ἀπολογισμὸν τῶν περὶ τοῦ θέματος ἐγνωσμένων ποιούμενος ἔγραφε τρία ἔτη μετὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ ἔργου τοῦ Mirambel (Ἐπιστημολόγος 1, 145), «*Λυποῦμαι βλέπων ὅτι οὔτε εἰς λόγον φωνητικῆς οὔτε εἰς λόγον κλίσεως, συντάξεως καὶ λεξιλογίου δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι νῦν γινώσκουμεν τὴν διάλεκτον τῆς Μάνης ὅπως πρέπει, ὅτι δ' ἄλλῃθις ἡ περὶ αὐτῆς ἔρευνα ὀφείλει νὰ ἐπιχειρηθῇ πάλιν ἐξ ἀρχῆς*».

Τὰ μετὰ τὰς ἀπόψεις ταύτας τοῦ Χατζιδάκι γραφέντα περὶ τοῦ ἰδιώματος συνοψίζονται εἰς δύο ἐργασίας ἀναφερομένας ἀμφοτέρως εἰς τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως καὶ περὶ ὧν ἐκτενέστερος κατωτέρω ἔσεται ὁ λόγος (1). Ὅθεν αἱ περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης γνώσεις μας ἐλαχίστην πρόοδον ἐσημείωσαν εἰς τοὺς μετὰ τὸν Χατζιδάκιν χρόνους, ἡ δὲ ἀνάγκη τῆς ἐκ νέου διερευνήσεως ἐξακολουθεῖ ἀναμφιβόλως πάντοτε ὑφισταμένη.

Ἐπιχειροῦντες διὰ τῆς παρούσης τὴν διὰ βραχείων διερευνῆσιν τοῦ ἰδιώματος δὲν φιλοδοξοῦμεν βεβαίως νὰ καταστήσωμεν τοῦτο κτῆμα τῆς ἐπιστήμης ἐν τῷ συνόλῳ του, πολλοῦ γε καὶ δεῖ, προτιθέμεθα ἀπλῶς νὰ ἀπεικονίσωμεν ἀδρομερῶς τὴν μορφολογικὴν ὕφην τοῦ ἰδιώματος (2) ἀνιχνεύοντες καὶ τὰ ἰδιάζοντα φωνητικὰ φαινόμενα.

1) Πρὸλ. Π. Πατριαρχέαν, Ἑπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Α, σ. 57—104 καὶ Δ. Βαγιακάκον, Λεξικογραφικὸν Δελτίον 6, σ. 89—207.

2) Τὴν δημοσίευσιν καὶ τοῦ μέρους τούτου ἐλπίζομεν προσεχῶς.

Διὰ τοῦ ἐλέγχου τῶν κατὰ καιροῦς πλημμελῶς περὶ τοῦ ἰδιώματος ἐκτεθέντων ἐλπίζομεν νὰ ἀποτελέσῃ ἡ ἐργασία αὕτη ἀφειρητὴν νέων ἐπὶ τοῦ ἰδιώματος ἀναζητήσεων ἐπιτυχαστέων τῶν μέχρι τοῦδε γενομένων. Αἱ δυσκολίαι, τὰς ὁποίας παρουσιάζει ἡ μελέτη τοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἐλέχθη, εἶναι μέγισται, διὰ τὴν τελείαν ἔλλειψιν στοιχείων μαρτυρούντων περὶ τῆς παλαιότερας μορφῆς τοῦ ἰδιώματος τούτου. Τὸ μοναδικὸν χειρόγραφον τοῦ ἐκ Λαγίας ἱατροῦ Παπαδάκι, γραφὲν κατὰ τὸ πρῶτον ἡμῖς τοῦ 18ου αἰῶνος καὶ ἀποκείμενον νῦν εἰς Ἰστ. καὶ Ἑθν. Ἑταιρ., ἀριθ. χειρογρ. 214, περιέχει ἐλάχιστον ἀριθμὸν λέξεων καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀπὸ γλωσσικῆς πλευρᾶς οὐδεμίαν ἄλλην ὑπηρεσίαν προσφέρει, εἰ μὴ τὴν παρεχομένην μορφήν τῶν ἐπωνύμων, δι' ἧς πληροφοροῦμεθα ὅτι κατὰ τὸ διάστημα τῶν δύο αἰώνων τὰ τετρακόσια ἐπὶ ἑπτακοσίων ἐπώνυμα τὰ λήγοντα, κατὰ τὸ χειρόγραφον τοῦ Παπαδάκι, εἰς ἄκας περιωρίσθησαν εἰς ποσοστὸν 10 %, ὡς προκύπτει ἐξ ἐρεύνης γενομένης ὑφ' ἡμῶν ἐν τῇ περιοχῇ Λαγίας. Πολλοὶ τῶν ἀσχοληθέντων μὲ τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης κατέφυγον εἰς τὰ διατηρηθέντα ὅσματα, ἐξ ὧν ἀβασανίστως ἦντλησαν τύπους οὐδέποτε τῇ ἀληθείᾳ ἐν χρήσει.

Πρὸς ἀποφυγὴν ὁμοίων σφαλμάτων δεόν νὰ τονισθῇ ὅτι τὰ ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ὅσματα εἶναι τὰ γαμήλια, τὰ μοιρολόγια καὶ αἱ σάτιραι.

Τὰ γαμήλια εἶναι κατὰ κανόνα οὐχὶ προϊόντα μούσης ἰθαγενοῦς, ἀλλὰ δάνεια ἐξ ἄλλων περιοχῶν, ἅτινα οἱ ἐντόπιοι δέχονται ὡς ἀζημίους προσφοράς καὶ ἐπαναλαμβάνουσι μιμούμενοι τὸν τὸ πρῶτον εἰπόντα, στέργοντες καὶ τὴν χρῆσιν λεκτικῶν τύπων ὅλως ἀλλοτρίων πρὸς τὸ γλωσσικὸν αὐτῶν ἀσθημα.

Ἐνίοτε καὶ ἐπιτηδεύουσι τὴν φράσιν καὶ ποικίλας μεταλλαγὰς ποιοῦσιν ἐνισχυτικὰς τοῦ ἑορταστικοῦ πνεύματος καὶ τῆς εὐθυμίας τοῦ γάμου. Ὅθεν ὁ καταφεύγων εἰς τὰ γαμήλια ὅσματα πρὸς μελέτην τοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης ἄγεται ἀναγκαιῶς εἰς ἀναποφεύκτους πλάνας. Τὸ λεξιλόγιον τὸ χρησιμοποιούμενον εἰς τὰς σατίρας εἶναι συνήθως αὐτὸ τοῦτο τὸ χρησιμοποιούμενον κατὰ τὴν καθημερινὴν ὁμιλίαν, παρεμβάλλονται ὅμως ἐνίοτε καὶ λόγοι τύποι, ὡς καὶ ἄλλοι ξένοι πρὸς τὸ ἰδίωμα, οὕτω ἡ ἀξία τῆς σατίρας διὰ τὴν μελέτην τοῦ ἰδιώματος ἐμφανίζεται σχετικῇ. Ἐὰν ὅμως οὐδὲν προσφέρῃ ἡ μελέτη τῶν ἑορταστικῶν ὁσμάτων καὶ μικρὸν ἢ τῶν σατιρικῶν, ἡ μελέτη τῶν μοιρολογίων δύναται ν' ἀποτελέσῃ πηγὴν ἀσφαλεστάτην καὶ ἐν ταύτῃ λίθον λυδῖαν διὰ τὴν ἔρευναν τοῦ ἰδιώματος. Τὰ μοιρολόγια, προϊόντα πάντοτε μούσης ἰθαγενοῦς, φέρουσιν ἐν ἑαυτοῖς διαχεομένην τὴν ψυχὴν τοῦ πλαστοουργήσαντος ταῦτα λαοῦ. Τὰ μοιρολόγια συλλαμβανόμενα καὶ ἐκφραζόμενα ὑπὸ κράτος ἐντόνου ψυχικοῦ ἄλγους καὶ ἔστιν ὅτε μὲ χαλαρὰν τοῦ συνειδότος ἐπίβλεψιν, περιερχομένων πολλάκις τῶν μοιρολογιστῶν εἰς κατὰστασιν ἐκστάσεως, ἐκφράζουσι τὰ ἐν τῇ τεταραγμένῃ ψυχῇ συναισθήματα διὰ λέξεων καὶ φράσεων, αἵτινες ἐνεγράφησαν ἐν τῇ συνειδήσει διὰ τῆς μητροδιδάκτου καὶ μόνον γλώσσης, τῆς μόνης ὄντως ἱκανῆς νὰ βοηθήσῃ τὴν ψυχὴν εἰς τὴν ἔκφρασιν τῶν κατάκλυζόντων καὶ συνθλιβόντων αὐτὴν συναισθημάτων.

Ἀλλὰ καὶ ἡ μελέτη τῶν μοιρολογίων προσκρούει εἰς σημαντικὰς δυσκολίας, διότι μικρὸν μόνον μέρος αὐτῶν ἐκδοθὲν ἐτέθη εἰς τὴν διάθεσιν τῶν μελετητῶν, τῶν ἐκδοθέντων δὲ τούτων ὀλίγα εἶναι γεγραμμένα εἰς τὸ ἰδίωμα, εἰς δὲ τὸ πρῶτον ἐλέχθησαν.

Συλλογαὶ ἐξεδόθησαν μέχρι τοῦδε ἡ παλαιότερα τοῦ Πασαγιάννη καὶ ἡ νεωτέρα τοῦ Πετροῦνια. Τούτων ὁ μὲν Πασαγιάννης, Λάκων τὴν καταγωγὴν, ἀλλὰ ἀγνοῶν τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης, ἅτε διάφορον τῶν ὁμιλουμένων εἰς τὴν λοιπὴν Λακωνίαν, κατέγραψε τὰ μοιρολόγια εἰς διάλεκτον ἐλάχιστα ἀπεικονίζουσιν τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης, παρέχων τύπους παρεφθαρμένους καὶ σημαντικῶς τῶν γνησίων ἀφισταμένους, τούτου δ' ἕνεκεν δυσχερὲς καθίσταται ἡ χρῆσις τῆς συλλογῆς ταύτης πρὸς γλωσσικὰς ἐρεῦνας διὰ τὸν μὴ οἰκείως πρὸς τὸ ἰδίωμα ἔχοντα.

Εἰς τὴν συλλογὴν Πετροῦνια εἶναι καταφανὲς ἡ προσπάθεια πρὸς ἀπόδοσιν τοῦ ἰδιώματος, διὰ νὰ καταστῇ ὁμοῦς δυνατὸν νὰ χρησιμοποιηθῇ ἡ συλλογὴ πρὸς γλωσσι-

κάς έρεύνας, δέον νά προηγηθῇ σχετική ἀναθεώρησις τῶν κειμένων καί ἀπόδοσις αὐτῶν διά καταλλήλων συμβολισμῶν, ὥστε νά δύναται ὁ ἀναγνώστης νά ἀντιλαμβάνεται τά ἐκάστοτε παρατηρούμενα φωνητικά φαινόμενα.

Οἱ ἐν τῇ συλλογῇ ταύτῃ παρατηρούμενοι ὑπὸ διαφόρους μορφάς τύποι δὲν ἔχαρακτηρίσθησαν ὁρθῶς ὡς ἀβλεψίαι καί μόνον τοῦ συγγραφέως.

Κρίνων τὴν συλλογὴν ταύτην ὁ Κυριακίδης (Λαογραφία 11, 290—3), ὡς καί ὁ ἀκολουθῶν τοῦτον Βαγιακάκος (ἐνθ' ἀν. σ. 138), δὲν ἐγνώριζεν ὅτι τῶν ἐν τῇ συλλογῇ μοιρολογίων ἄλλα μὲν προέρχονται ἐκ τῶν παραταιναρίων χωρίων, ἐνθα τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως, ἄλλα δὲ ἐκ τῶν πρὸς Τευθρώνην χωρίων τοῦ αὐτοῦ δήμου Λαγίας, ἐνθα δὲν ἀπαντῶσιν οἱ μετ' ἐπενθέσεως τύποι.

Τὸ γεγονός τοῦτο, τῆς προελεύσεως δηλονότι τῶν μοιρολογίων ἐκ διαφόρων χωρίων μὲ γλωσσικὸν ἰδιῶμα οὐχὶ ἀπολύτως ὅμοιον, τὸν μὲν συγγραφέα ὠδήγησεν εἰς πᾶς μοιράας ἐκ τῶν πραγμάτων συγχύσεις, τοὺς δὲ προχείρως ἐπιληφθέντας τῆς κρίσεως εἰς πεπλανημένα συμπεράσματα.

Ἀμφότεραι αἱ συλλογαὶ δύνανται νά καταστῶσι χρησιμώταται διά τὴν ἔρευναν, ἀφοῦ ἀποκατασταθῶσι τὰ μοιρολόγια εἰς τὸ ἰδιῶμα, εἰς τὸ ὅποιον ἐλέχθησαν.

Τὸ ἔργον τοῦτο εἶναι ἀρκούντως δύσκολον, ἀλλὰ ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνατόν, παρερχομένου ὅμως τοῦ χρόνου θά καθίσταται, ὡς ἐπόμενον, συνεχῶς δυσχερέστερον διά τὴν παρατηρουμένην κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους ταχυτάτην ἀλλοίωσιν τοῦ ἰδιώματος.

Τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην παρατηροῦντες συντελουμένην ὁσημέραι ἀποσκοποῦμεν καί διά τῆς παρούσης εἰς τὴν κατὰ τὸ δυνατόν διερεύνησιν τοῦ ἰδιώματος, ἀναλογιζόμενοι τὰς ἀνυπερβλήτους δυσχερείας, εἰς ἃς θά εὐρεθῶσιν οἱ κατὰ τὰς προσεχεῖς δεκαετηρίδας μέλλοντες νά ἐπιληφθῶσι τῆς μελέτης τοῦ ἰδιώματος, καί τὴν δικαίαν αὐτῶν ἀγανάκτησιν ἐναντίον ἡμῶν τῶν μητρόθεν ἐκμαθόντων τὸ ἰδιῶμα, οἵτινες δὲν ἠδυνήθημεν, διά βαρυτάτην ἀμέλειαν, νά συλλέξωμεν καί ἐπεξεργασθῶμεν τὰ ἀναγκαιοῦντα στοιχεία.

Ταινάριον ἰδιῶμα, οὔτινος τὴν διερεύνησιν ἀδρομερῶς διά τῆς παρούσης ἐπιχειροῦμεν, καλοῦμεν τὸ λαλούμενον εἰς τὰ χωρία Σπεῖρα, Δημαρίστικα, Λάγια, Πιόντες, Κορογωνιάνικα, Καιρνούγια Χώρα, Πόρτο, Ψωμα'θιάς, Μαρμάρι, Πάλληρος. Τὰ χωρία ταῦτα κατέχοντα τὸ Ν. Τμήμα τοῦ τ. δ. Λαγίας ἐκτείνονται κατὰ μῆκος τῆς Ταιναρίας ἄκρας ἐξικνύμενα μέχρι τῆς αἰχμῆς τοῦ Ταινάρου. Ὅμοιον εἶναι ἐπίσης τὸ ἰδιῶμα τῶν παραταιναρίων χωρίων τοῦ τ. δ. Μέσσης "Βάτιθα" καί "Τσουκαλιά". Εἰς τὰ κείμενα ἐπὶ τοῦ Β. τμήματος τῆς περιοχῆς Λαγίας χωρία, Κορακιάνια—Παχιάνικα, "Αἱ Νικόλας, οἱ μετ' ἐπενθέσεως τύποι δὲν εἶναι συνήθεις, ὡς εἰς τὴν Ν. Περιοχὴν, ἀλλὰ καί ἄλλαι τινὲς διαφοραὶ παρατηροῦνται. Τὸ ἰδιῶμα τοῦτο τῆς παραταιναρίας περιοχῆς, ὅπερ ἐκάλεσαμεν Ταινάριον ἰδιῶμα, προῆλθεν ἀναμφιβόλως ἐκ Λακωνικῆς τινος διαλέκτου, δεχθείσης διά μέσου τῶν αἰώνων καί τὰς ἀναποφεύκτους ἐπιδράσεις τῶν λαῶν, μεθ' ὧν ἦλθον κατὰ καιροὺς εἰς ἐπαφὴν οἱ τὸ ἰδιῶμα τοῦτο λαλοῦντες. Συστηματικὴ ἔρευνα περὶ τῆς προελεύσεως τῶν τῆν Ταινარიὰν περιοχὴν οἰκούντων πιστεύομεν ὅτι θά ἀποδείξῃ ὀρθοτάτην τὴν ἀντίληψιν περὶ τῆς ἐκ τῶν Ἐλευθερολακῶνων προελεύσεως αὐτῶν. Τὰ λεχθέντα ποτὲ περὶ προελεύσεως μέρους τινὸς τῶν Μανιατῶν ἐξ ἀλλοεθνῶν ἐπιφανοῦς γενάρχου κτησαμένου εὐρείας ἐκτάσεως εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Μάνης κατὰ τὴν δεκάτην τρίτην ἑκατονταετηρίδα οὐδαμῶθεν ἠδυνήθησαν νά ἀποκτήσωσιν ἐπιστημονικὴν ἐγκυρότητα. Ἐξαντλητικὴ συγκομιδὴ τοῦ τοπωνυμικοῦ θησαυροῦ τῆς περιοχῆς ὑφ' ἡμῶν γενομένη, ἥς τὸ προϊόν ὑπῆρξε χιλιάς περίπου τοπικῶν ὀνομάτων, εὐγλωττως ὁμιλεῖ περὶ τῆς συνεχοῦς μέχρι σήμερον διαβιώσεως ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ ἀμιγυοῦς Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ἀλλὰ καί ἱστορικαὶ μαρτυρίαι ἀναμφισβητήτου κύρους σαφεῖς παρέχουσιν εἰδήσεις περὶ τῆς συνεχοῦς παρουσίας ἐν τῇ περιοχῇ ταύτῃ δοκίμων Ἑλλήνων. Ἐξιστορῶν τὰ τῶν Βανδαλικῶν πολέμων ὁ κράτιςτος τῶν Βυζαντινῶν ἱστορικῶν Προκόπιος παρέ-

χει λίαν ένδιαφέρουσιν πληροφορίαν περί τής άρετής των έν Ταινάρω Έλευθερολακώνων κατά τους χρόνους εκείνους. Πρβλ. Προκοπίου Πολ. 3, 22, 16 «Γιζέριχος, ποτέ τοίς έν Πελοποννήσφ χωρίοις Ταινάρφ προσβαλείν έπεχείρησεν' ένθένδε τε κατά τάχος άποκρουσθείς και πολλούς των οί έπομένων αποβαλών άνεχώρησεν ουδενί κόσμφ». Έχοντες ύπ' όψιν ότι εις τον πανούργον των Βανδάλων ήγεμόνα δέν κατώρθωσαν νά άνθέξουν ουδέ τά τείχη τής αιώνας Έρώμης και ότι πάσα ή Μεσόγειος κατέστη επί μακρόν περιοχή άπολύτως ύπ' αύτοϋ έλεγχομένη δυνάμεθα νά άντιληφθώμεν την ποιότητα εκείνων, οί όποιοι ύπεχρέωσαν αύτον εις ουδενί κόσμφ υποχώρησιν.

Τρείς αιώνας μετά τον Προκόπιον, έτερος του Βυζαντίου έπιφανής άνήρ, ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος, έν τή πολυσυζητηθείση παραγράφφ σαφώς μαρτυρεί ότι οί την περιοχήν εκείνην κατοικοϋντες στερωώς έχόμενοι των προγονικών παραδόσεων κατ' έξοχήν Έλληνες προσηγορεύοντο.

Παρά την άπουσίαν αξιολόγων Ιστορικών ειδήσεων δύναται, νομίζομεν, νά λεχθί μετά βεβαιότητας ότι άπόγονοι των άποκρουσάντων τον Γιζέριχον είναι οί καλούμενοι κατά τον 10ον αιώνα κατ' έξοχήν Έλληνες και τούτων άπόγονοι οί διατηρήσαντες δι' άκμαίου φρονήματος και έν έργηγόρσει πάντοτε Έλληνικής συνειδήσεως την έλευθέρην εκείνην γωνίαν, ήτις παρέσχε τό αναγκαίον όρμητήριον, έκ του όποιου όρμηθείς ο νεώτερος Έλληνισμός κατώρθωσε μετά τессάρων αιώνων βασάνους νά τερματίση τό δούλειον ήμαρ. Η τής γλωσσικής έπιστήμης Ισχυρά έπικουρία άνιχνεύουσα τά ένδιαφέροντα φαινόμενα του γλωσσικού Ιδιώματος τής Μάνης, πλην των σημαντικών ύπηρεσιών, τας όποιας προσφέρει εις την μελέτην τής καθ' όλου Έλληνικής γλώσσης, αποφασιστικώς θά συμβάλη και εις την διερεύνησιν σελίδων τής Έθνικής μας Ιστορίας μεστών ένδιαφέροντος.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΦΘΟΓΓΟΥ ι

Έξετάζοντες τά του φωνήεντος ι έν τφ Ταινάρφ Ιδιώματι παρατηρούμεν ότι ο φθόγγος οϋτος, ότε μέν διατηρείται άλώβητος, ότε δέ δια την παρουσίαν έπομένου άδροτέρου φθόγγου συστέλλεται σφόδρα μεταπίπτων εις ήμίφωνον, όπερ διατίθεται διαφόρως και κατά λόγον του προηγουμένου φθόγγου, δημιουργουμένων οϋτω των φαινομένων τής συνιζήσεως και του Ιδιάζοντος εις τό Ιδίωμα τής Μέσα Μάνης φαινομένου τής έπενθέσεως.

Α) Άσυνάλειπτα.

Έν τφ ήμετέρφ Ιδιώματι, ως και εις τά υπό του Χατζιδάκι ΜΝΕ, 1, 335 κέξ, άναφερόμενα Ιδιώματα, συνήθεις είναι οί τύποι, έν οίς τά συμπλέγματα Ια- Ιο- Ιου- έα- έο- έου προφέρονται άσυναλείπτως.

Οί άσυνάλειπτοι τύποι, ως κ'ι οί μετ' έπενθέσεως, δέν άπαντΰσιν εις όλόκληρον την περιοχήν τής Μάνης, άλλα εις τό Ταινάριον Ιδίωμα και τό Ιδίωμα τής περιοχής τής Κοίτας, όπερ είναι σχεδόν τό αύτό πρός τό Ταινάριον Ιδίωμα. Εις την περιοχήν Μαλευρίου επί παραδείγματι οί μετ' έπενθέσεως τύποι, όλως άλλότριου του γλωσσικού αισθήματος, προκαλοϋσιν άκούμενοι θυμηδιάν των άκροατών. Τά άσυναλείπτως εκφερόμενα έν τφ ήμετέρφ Ιδιώματι όμοίως έχουσι πρός τά του Ιδιώματος τής Κοίτας.

Δι' απλής παραβολής των κατωτέρω πρός τά άναφερόμενα υπό του Βαγιακάκου αποδεικνύεται ότι οί άνευ συνιζήσεως τύποι όμοίως έχουσιν εις τας περιοχάς Λαγίας και Κοίτας. Πρβλ. Λεξικογραφικών Δελτίον 6, σ. 161 κέξ.

Έν τφ Ταινάρφ Ιδιώματι τά ση·ειωθέντα άνωτέρω συμπλέγματα προφέρονται άσυναλείπτως υπό τούς κάτωθι ειδικότερον όρους.

- 1) Προηγουμένου β λιτριβείο.
- 2) Προηγουμένου b κουβία, καθία.
- 3) Προηγουμένου γ φευγείο.

- 4) Προηγούμενου g ἀγεῖο.
- 5) Προηγούμενου ζ βουζία, μαγαζία.
- 6) Προηγούμενου λ Κουτελέας (παρωνύμιον), ρεγλέας, άλλέως, μιλία, τσοιρλιο.
- 7) Προηγούμενου ν ἀκρινάιος, περιπλεμονία, σκῖουνία.
- 8) Προηγούμενου μ ψιμία, ψιμίες.
- 9) Προηγούμενου χ κακοτυχία, κακοτυχίες.
- 10) Προηγούμενου π πολυκαρπία, πολυκαρπίες, σταυροκοπεῖο.
- 11) Προηγούμενου φ κορφέας, καζικοσυντροφία (συμμαχία ἀσθενῶν).
- 12) Προηγούμενου σ μεσαῖος, ἐγλησία, δροσία.
- 13) Προηγούμενου ξ ἀλλαξία.
- 14) Προηγούμενου ψ ψίος, ψία, ψίο (ἀμιγής).
- 15) Προηγούμενου κ γυναικεῖα (ἐπιρρ.), γυναικεῖο.
- 16) Προηγούμενον τσ κατσία.

Ἄλλὰ καὶ τῶν συμφώνων δ, d, ρ, θ, τ, προηγούμενων, παρὰ τὰ ὅποια, ὥς θά ἴδωμεν, παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως, ἐνίοτε ἀπαντῶσι παραλλήλως πρὸς τοὺς μετ' ἐπενθέσεως καὶ ἀσυναλείπτοι τύποι. Οὕτω παρατηροῦμεν :

Παιδιά—παί'διά, μυρωδίες—μυρω'διές, καβελλαρία—καβελλα'ριά, παλληκαρίες—παλληκα'ρίες, στενοχουρία—στενοχού'ρο, παρηγορία—παρηγο'ριά, Βαρναρεῖο (τ.π.ν.), θερίο, ἀλλὰ καὶ ε'ρία, σπαθία—σπα'θιά, ἀνυδρία—ἀνύ'δρο.

Εἰς λ. ὥς αἱ ἀνωτέρω, στενοχού'ρο, ἀνύ'δρο, ὀλική εἶναι ἡ προεκφώνησις διὰ τὸν προηγθέντα τόνον, ἀλλὰ ἡ ὕγρασις τοῦ ρ πάντοτε ζωηρά. Οἱ παρὰ τὰ συμφωνικά συμπλέγματα παράλληλοι τύποι δὲν εἶναι συνήθεις.

Οὕτω λέγονται μόνον ἀσυναλείπτως παδρεία, σιδεροστία, γαστρία, ἀνοβρία, σεμπρία, κοπρέα κ.ἄ.

Ἄλλὰ ἐνίοτε παρὰ τοὺς ἀσυνιζήτους ἀπαντῶσι παραλλήλως καὶ οἱ μετ' ἐπενθέσεως. Πρβλ. ραβδία—ραβ'διά, καρδία—καρ'διά, χαρτία—χαρ'τία, ὀλονυχτία ἀλλὰ νυχ'τία.

Β) Συνίξεις.

Τὰ τῆς συνιζήσεως ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι ὁμοίως ἐν πολλοῖς ἔχουσι πρὸς τὰ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς.

Παρὰ τοῦ Χατζιδάκι, ὅστις πολλαχοῦ καὶ εἰδικώτερον εἰς τὰ ΜΝΕ ἐκτενῶς διέλαβε περὶ τῆς συνιζήσεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ, πολλὰ διδασκόμεθα καὶ περὶ τοῦ ἡμετέρου ἰδιώματος. Συμπερίληψις τούτων γενομένη παρὰ τοῦ Βαγιακάκου, αὐτόθι σ. 97—123, καὶ διὰ σχετικῶν παραδειγμάτων πλουτισθεῖσα, παρέχει κατατοπιστικὴν εἰκόνα τοῦ φαινομένου τῆς συνιζήσεως ἐν τῇ διαλέκτῳ τῆς Μάνης.

Τὰ περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Κοίτας ἐκτιθέμενα αὐτόθι ὑπὸ τοῦ Βαγιακάκου ἰσχύουσι καὶ διὰ τὸ Ταινάριον ἰδιῶμα. Διαφορὰ παρατηρουμένη μεταξύ τοῦ Ταιναρίου ἰδιώματος καὶ τοῦ περιγραφομένου ὑπὸ τοῦ Βαγιακάκου καὶ ἀναφερομένη εἰς τὰ τῆς διαθέσεως τοῦ παρὰ τὸ ζ ἡμιφώνου ἀποδοτέα μᾶλλον εἰς ἀβλεψίαν.

Ἐν Ἀργίᾳ δηλαδὴ τὸ ι εὐρισκόμενον παρὰ τὸ ζ, ἐὰν μὲν εἶναι ἄτονον εἰς τὴν ἐνικὴν ὀνομαστικὴν, σχηματίζει τὴν ὀνομαστικὴν τοῦ πληθυντικοῦ κατὰ συνίξιν, ἐὰν δμως τονίζεται, ὁ τύπος τοῦ πληθυντικοῦ σχηματίζεται ἀσυναλείπτως. Οὕτω σχηματίζονται : λύξι—λύγισ, τραπέξι—τραπέγισ, ὁ τύπος δμως βυζι—βυγιά, ὃν παρέχει ὁ Βαγιακάκος, αὐτόθι σ. 103, δὲν ἀπαντᾷ ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι, ἔνθα λέγονται πάντοτε βυζι—βυζία, μαγαζι—μαγαζία, μπουζι—μπουζία.

Γ) Ἐπένθεσις.

Εἰδικὴν πραγματείαν περὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐπενθέσεως συνέταξε πρῶτος ὁ Π. Πατριαρχάς, Ἐπετηρὶς Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου Α 1939, σ. 52—104.

*Εκτενῇ διατριβῇ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου συνέγραψεν ἀκολούθως ὁ Δ. Βαγιακάκος. Πρβλ. Δ. Βαγιακάκου, Συνίζησις καὶ ἐπένθεσις ἐν τῷ γλωσσικῷ ἰδιώματι τῆς Μάνης. Λεξικογραφικὸν Δελτίον 6, σ. 89—207.

Μελετῶν τις τὰς ἐπὶ τοῦ θέματος τῆς ἐπενθέσεως ἐργασίας τῶν Πατριαρχῆα καὶ Βαγιακάκου παρατηρεῖ οὐσιώδεις διαφορὰς κατὰ τὴν περιγραφὴν τοῦ φαινομένου, οὐσιωδῶς δὲ διαφέρουσι καὶ τὰ πορίσματα, εἰς ἃ ἐκ τῆς ἰδίας ἑκαστος ἐρεῦνης κατέληξεν. *Αναγνωρίζοντες ἑκατέρου τὴν συμβολὴν παρατηροῦμεν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως, ὡς ἐμφανίζεται ἐν τῷ Ταινάρῳ ἰδιώματι, δὲν καθίσταται ἐπακριβῶς γνωστὸν διὰ τῶν ἐργασιῶν τούτων. *Ὅθεν νομίζομεν σκόπιμον τὴν διὰ βραχέων ἐξέτασιν τῶν μετ' ἐπενθέσεως τύπων, οὓς ἡμεῖς κανονικῶς μέχρι σήμερον χρησιμοποιοῦμεν ἐν Λαγίᾳ.

Καθορίζων τὰ τῆς κυρίως ἐπενθέσεως ὁ Πατριαρχῆας, σ. 104, γράφει : «Κατ' αὐτὴν συντελεῖται ἐντελὴς προήχησις, προληπτικὴ τουτέστιν ἄρθρωσις τοῦ ἡμιφώνου ἢ μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης συλλαβῆς. Τοιαύτην ἐπένθεσιν ἀναγνωρίζομεν ἐν τοῖς τύποις τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς, φαίνω ἀντὶ φάνω, μοῖρα ἀντὶ μόρια, τεκταίνω ἀντὶ τεκτάνω κλπ. καὶ ἐν τοῖς ἐκ τῆς διαλέκτου τῆς Μάνης τύποις χεῖρα ἀντὶ χέρια, χορτάϊρα ἀντὶ χορτάρια, μάϊτα ἀντὶ μάτια κ.τ.δ».

*Ὅπως διάφορον ἐκφράζων ἄποψιν ὁ Βαγιακάκος γράφει, ἔ.ἄ. σ. 144 : «Τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως τοῦ ἡμιφώνου ἢ (οὐχὶ τοῦ πλήρους φωνήεντος) εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Μέσας Μάνης (τ. Δ. Μέσσης) παρουσιάζεται πάντοτε οὐχὶ ὡς τελεία προληπτικὴ ἄρθρωσις τούτου πρὸ ὠρισμένων συμφώνων ἢ συμπλεγμάτων συμφώνων μετὰ τοῦ φωνήεντος τῆς προηγουμένης συλλαβῆς, καθ' ὅσον μετὰ τὴν ἄρθρωσιν ταύτην τὸ σύμφωνον ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη τὴν αὐτὴν οὐρανικὴν προφοράν, ὅποیان εἴχε καὶ πρότερον πρὸ τοῦ ἡμιφώνου συνιζανόμενης συλλαβῆς. Ἐὰν δὲ ᾗτο ἀνάγκη νὰ παραστήσωμεν ποσοτικῶς τὴν φωνητικὴν διάρκειαν, θὰ ἔχωμεν τὸν λόγον τοῦ ἐπεντιθεμένου ἡμιφώνου πρὸς τὸ ἐναπομένον περίπου ὡς 2 πρὸς 1». Γράφει ἀκολούθως ὅτι οἱ τύποι *παιδιά, λάδια, ψάρια, φανάρια, ἀγάθια, γιοργάθια, μάτια, φωτιά, προφέρονται οὐχὶ ὡς *παιῖδα, λάῖδα, ψάῖρα, φανάρια, ἀγάῖθα, γιοργαῖθα, μάῖτα, φωῖτά, ἀλλ' ὡς παι'διά, λά'δια, ψά'ρια, φανάρια, ἀγά'θα, γιοργά'θα, μά'τια, φω'τιά».

*Ἐκ τῶν τύπων τούτων εἰς τὸ Ταινάριον ἰδίωμα ἀπαντῶσι πράγματι μόνον οἱ τύποι παι'διά καὶ φω'τιά, οὐχὶ δὲ λά'δια, ψά'ρια κλπ., ἀλλὰ λάῖδα, ψάῖρα, φανάρια, ἀγάθια, γιοργάθια, μάῖτα. Ὁ λόγος εἶναι προφανής, εἰς τὰς λέξεις παι'διά, φω'τιά ὁ τόνος ἔπεται τοῦ ἐπεντιθεμένου ἡμιφώνου, εἰς δὲ τὰς ἄλλας προηγεῖται.

*Ἐὰν δὲ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ τόνου εἶναι συνηθέσταται αἱ μεταπτωτικαὶ ἐξασθενώσεις ἐξικινούμεναι καὶ μέχρις ἐξαφανίσεως φωνηέντων φθόγγων, ἀντιλαμβάνεται τις ὅποیان σημασίαν ἔχει ὁ τόνος τῆς παρακειμένης συλλαβῆς διὰ τὰ τριτημόρια (') ἀσθενοῦς ἡμιφώνου. Ἐν τῇ προκειμένῃ περιπτώσει αἰρομένη ἡ φωνὴ πρὸς ἀπόδοσιν τῆς τονουμένης συλλαβῆς καὶ τοῦ μετ' αὐτῆς προληπτικῶς ἄρθρουμένου ἡμιφώνου κατέρχεται ἀκολουθῶς ἐπὶ τὴν ἐπομένῃν συλλαβὴν ἀσθενής, διὰ τὸ ἠρξημένον ποσὸν τοῦ ἐκβληθέντος πνεύματος, καὶ ἀπρόσφορος διὰ νέαν ἄρθρωσιν ὑπολειμμάτων τοῦ ἡμιφώνου μετὰ τοῦ ἐπομένου φωνήεντος, ἐὰν φαντασθῶμεν ὅτι τὸ αἰρόμενον πρὸς ἄρθρωσιν μετὰ τονουμένης συλλαβῆς ἡμιφώνον ἐδύνατο νὰ καταλείπη τοιαῦτα ὑπολείμματα τῆς ἀσθενοῦς ὑποστάσεώς του εἰς τὴν θέσιν, ἐξ ἧς ὀρμᾶται. Πρβλ. Χατζιδάκιν, Ἀκαδημικά 1, 63, σημ.

Εἰς τὴν παρὰ τὸ ρ ἐπένθεσιν μόνον παρέχεται ἡ ἐντύπωσις αὕτη εἰς τοὺς μὴ οἰκείως πρὸς τὸ ἰδίωμα ἔχοντας διὰ τὴν ζωηράν ὕγρανσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ εἰς τὰς λέξεις ἐπὶ παραδείγματι χώ'ρια (χωρία) καὶ χώ'ρα (χωριστά) ἀντιλαμβάνεται τις τὴν μερικὴν μὲν ἐπὶ τῆς πρώτης, ὀλικὴν δὲ ἐπὶ τῆς δευτέρας προεκφώνησιν.

1) Τοιαύτην σχέσιν νομίζει ὁ Βαγιακάκος, αὐτόθι, σ. 144.

“Οροι ἐπενθέσεως ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι.

Ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι παρατηρεῖται ἐπένθεσις τοῦ ἡμιφώνου ι ὁσάκις τοῦτο ἔπεται τῶν συμφώνων δ, d, ρ, θ, τ, ὑπάρχοντος οἰουδήποτε φωνήεντος πρὸ τῶν συμφώνων τούτων.

Ἐπένθεσις παρατηρεῖται ὁμοίως παρὰ τὰ σύμφωνα ρ, δ, τ, οὐ μόνον ὅταν προηγῇται τούτων φωνήεν, ἀλλὰ καὶ ἐτέρου συμφώνου προηγούμενου. ὡς ἀναλυτικώτερον κατωτέρω.

Ἡ ἐπένθεσις τοῦ ἡμιφώνου ι ἐν ὧ Ταιναρίῳ ἰδιώματι, ὁσάκις τοῦτο ἔπεται τῶν συμφώνων δ, d, ρ, θ, τ, ἐμφανίζεται ὡς προληπτικὴ ἄρθρωσις τοῦ ἡμιφώνου μετὰ τοῦ ὑπάρχοντος πρὸ τῶν συμφώνων τούτων φωνήεντος, ἐάν τὸ φωνήεν τοῦτο εἴναι τονούμενον, ἐάν ὅμως ὁ τόνος τῆς λέξεως δὲν εὑρίσκεται εἰς τὸ προηγούμενον τοῦ ἡμιφώνου φωνήεν, τότε ἡ ἐπένθεσις δὲν ἐμφανίζεται ὡς τελεία προληπτικὴ ἄρθρωσις, τοῦ ἡμιφώνου διασπώμενου εἰς μεριζόμενον ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ συμφώνου κωφὸν φθόγγον.

Οὕτω τὸ ἡμιφώνον ι ἐπόμενον τῶν συμφώνων δ, d, ρ, θ, τ, οἰουδήποτε φωνήεντος τῆς νέας Ἑλληνικῆς εὑρισκομένου πρὸ τῶν συμφώνων τούτων, ἐπεντίθεται δημιουργουμένων τῶν ἀκολουθῶν λεκτικῶν τύπων :

1) Ἐπόμενον τοῦ δ.

ἀχλάδι	ἀχλαῖδιον	ἀλλὰ	ἀχλάιδα
λάδι	λαῖδιον	»	λάιδα
πόδι	ποῖδιον	»	πόιδα
κοψίδι	κοψιῖδιον	»	κοψιῖδα
ψαλίδι	ψαλιῖδιον	»	ψαλιῖδα
χρασίδι	χρασιῖδιον	»	χρασιῖδα
ταξίδι	ταξιῖδιον	»	ταξιῖδα
σκελίδι	σκελιῖδιον	»	σκελιῖδα
μουῖδιάζου	ἐμούιδαζα	ἀόριστος	ἐμούιδασα
ἀναποῖδιάζου	ἀναπόιδαζα	»	ἀναπόιδασα
στεγαῖδιάζου	ἐστεγάιδαζα	»	ἐστεγάιδασα
λουλουῖδιάζου	ἐλουλούιδαζα	»	ἐλουλούιδασα

2) Ἐπόμενον τοῦ d.

τὸ δόδι	τοῖ δοῖδιον	ἀλλὰ τὰ	δόιδα
ἀναῖδιιάζου	ἀνάιδαζα	καὶ ἀόριστος	ἀνάιδαξα
ἐξδοῖδιιάζου	ἐξεδοῖδαζα	»	ἐξεδοῖδασα
κουβεῖδιιάζου	ἐκουβέιδαζα	»	ἐκουβέιδασα
ποῖδιιάζου	ἐπόιδαζα	»	ἐπόιδασα

3) Ἐπόμενον τοῦ ρ.

ἡ ζουνᾶρίᾱ, ἡ καλαμαῖρίᾱ, ἡ ζευγαῖρίᾱ, ἡ ἀβαῖρίᾱ, ἡ λυχναῖρίᾱ, ἡ παλληκαῖρίᾱ, ἡ χεῖρίᾱ, ἡ παποῖρίᾱ, ἀλλὰ τὰ ζουνάριᾱ, τὰ καλαμάριᾱ, τὰ ζευγάριᾱ, τὰ ἀβάριᾱ, τὰ λυχνάριᾱ, τὰ παλληκάριᾱ, τὰ χέριᾱ, τὰ παπόριᾱ, πρόσθεσ τούτοις

γουμαῖριάζου	ἐγουμάριζα	ἐγουμάρισα
λογαῖριάζου	ἐλογάριζα	ἐλογάρισα
μεῖριάζου	ἐμέριζα	ἐμέρισα
σκοῖριάζου	ἐσκοῖριζα	ἐσκοῖρισα
λημεῖριάζου	ἐλημέριζα	ἐλημέρισα

4) Ἐπόμενον τοῦ θ.

ἡ ἀρμα'θιά, ἡ γιοργα'θιά, ἡ ξερολι'θιά, ἡ κολοκυ'θιά, ἡ γρο'θιά, ἡ σπα'θιά (σπαθέα, τὰ σπα'θιά, ἀλλὰ τὰ ἀρμάθια, τὰ γιοργάθια, τὰ κολοκύθια, τὰ ξερολίθια, τὰ καβάθια, τὰ καλάθια, τὰ ἀγάθια, πρόσθετες τούτοις γιοργα'θιάζου, ἐγιοργάθιαζα, ἐγιοργάθιασα, γρο'θιάζου, ἐγρόθιαζα, ἐγρόθιασα.

5) Ἐπόμενον τοῦ τ.

ἡ μα'τιά, ἡ νο'τιά, ἡ λαβωμα'τιά, ἡ φω'τιά, τὰ σκου'τιά, ὁ νο'τιάς ἀλλὰ τὰ δεμάτια, κοιμάτια, τὰ κρεββάτια, τὰ μονοπάτια, τὰ σκώτια, πρόσθετες τούτοις

κοιμα'τιάζου	ἐκοιμάτιαζα	ἐκοιμάτιασα
μα'τιάζου	ἐμάτιαζα	ἐμάτιασα
ξεμα'τιάζου	ἐξεμάτιαζα	ἐξεμάτιασα.

Ἐπένθεσις τοῦ ἡμιφώνου ἐπομένου ἄλλων συμφώνων, πλὴν τῶν ἀνωτέρω, δὲν παρατηρεῖται.

Τὸ ἡμιφώνον ἐπεντίθεται, ὡς ἐλέχθη, παρὰ τὰ σύμφωνα ρ, δ, τ, οὐ μόνον ὅταν τῶν συμφώνων τούτων προηγῇται φωνήεν, ὡς ἀνωτέρω ἐδείχθη, ἀλλὰ καὶ συμφώνου προηγούμενου.

Ἡ ἐπένθεσις τοῦ ἡμιφώνου τοῦ ἐπομένου συμφωνικῶν συμπλεγμάτων συντελεῖται ὡς ἀκολουθῶς.

Α) Ἐὰν ἑνὸς τῶν συμφώνων δ, ρ, τ, προηγῇται ἄφωνον οὐρανικόν ἢ χειλικόν, τότε μεταξύ τῶν συμφώνων παρεμβάλλεται ἐλαφρὸς κωφὸς φθόγγος, ὅμοιος δὲ πρὸς τὸν φθόγγον τοῦτον διατηρεῖται εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν τοῦ ἡμιφώνου.

Οὕτω ἐπόμενον τοῦ βρ ἀλέβ'ρια, Σταβ'ριανός, Σταβ'ριανή.

Ἐπόμενον τοῦ βδ ραβ'διὰ (ραβδέα, ραβ'διὰ τὰ, ξβ'διαξε.

Ἐπόμενον τοῦ φρ ψαρονέφ'ρια τὰ, ἀλαφ'ριὸς (ἐλαφριός.

Ἐπόμενον τοῦ πρ Κυπ'ριανός = Κυπριανός.

Ἐπόμενον τοῦ γρ ἄγ'ριο, ἀγ'ριοπερίστερο, γ'ραιά.

Ἐπόμενον τοῦ κρ πικ'ριὸς (πικριός, πικ'ριά, πικ'ριὸ κ'ριανός, κ'ριανή, κ'ριανὸ (=ψυχρὸς χῶρος).

Ἐπόμενον τοῦ χρ Κεχ'ριᾶνοι, Κεχ'ριᾶνικα, χ'ριάζομαι, χ'ριωστουμέικα (δανεικά).

Ἐπόμενον τοῦ γδ λυγ'διάζου, λυγ'διᾶρις, σμουγ'διαίνου.

Ἐπόμενον τοῦ φτ ἀφ'τιάζομαι (παρνίζομαι), χουφ'τιάζου. φ'τιάχνου.

Ἐπόμενον τοῦ χτ νυχ'τιά, κακονύχ'τιο, ξενύχ'τιο, λαχ'τιά.

Ἐπόμενον τοῦ θρ Λαθ'ριᾶνικα, σεθ'ριᾶνικά, Λαθ'ριᾶνικα.

Β) Ἐπόμενον συμφωνικῶν συμπλεγμάτων τῶν ὀδοντικῶν δ ἢ τ μετὰ τοῦ ρ προηγούμενου ἢ ἐπομένου, ὡς καὶ τῶν συμπλεγμάτων δρ, θρ, ρδ, τὸ ἡμιφώνον ἐπεντίθεται μὲν πρὸ τοῦ συμπλέγματος, ἀλλὰ καὶ μετὰ τῶν συμφώνων, διὰ τὴν ζωηράν αὐτῶν ὕγρανσιν, εἶναι αἰσθητὴ ἢ διέλευσις ἐλαφροῦ κωφοῦ φθόγγου.

Τὸ ρ δηλονότι συναντῶμενον μετὰ τοῦ ἡμιφώνου διαποτίζεται ὑπ' αὐτοῦ καὶ περιβάλλεται διὰ πίνου τινὸς τῆς χροιάς τοῦ ἡμιφώνου.

Εἰς τὴν ἀρχικὴν θέσιν τοῦ ἡμιφώνου, παραμένει αἰσθητὴ ἢ παρουσία ὁμοίου φθόγγου, ἐξασθενήσαντος βεβαίως διὰ τὴν ἐπένθεσιν.

Οὕτω 1) Ἐπόμενον τοῦ ρδ βάρ'διά, βάρ'διάτορας, κάρ'διά, γάρ'διόκοκκαλο, γάρ'διακός.

2) Ἐπόμενον τοῦ ρτ κατά'ρ'τια, χαρ'τιά, ξάρ'τια, Μάρ'τιάτικα.

3) Ἐπόμενον τοῦ ρδ σάρ'διά (σαρδιά, ἄλμα).

4) Ἐπόμενον τοῦ θρ Δάρ'τιάτης, Δάρ'τιάτικο.

5) Ἐπόμενον τοῦ $\delta\rho$ ἄδ'ρϊανή, ἄδ'ρϊωμένος, ἄδ'ρϊωμένη, ἄδ'ρϊωμένο (ἀνδρεῖος).

6) Ἐπόμενον τοῦ $\theta\rho$ Πιμου'θ'ρϊάζου (ρίπτω τινά πρηνῇ), $\theta\alpha$ 'θ'ρϊάνικο (τὸ κτῆμα τοῦ Μτάθρα), $\theta\alpha$ 'θ'ρϊάζει (γίνεται ὡς δέρμα).

7) Ἐπόμενον τοῦ $\tau\rho$ ἄλέτ'ρϊα, ὑπερέτ'ρϊα, ξετ'ρϊοδίζου, Πατ'ρϊᾶνος καὶ Πατ'ρϊᾶνοι (οἰκογένεια ἐν Λαγίχ).

Ἐπόμενον τοῦ $\sigma\tau$.

Παρατηρεῖται ἐπένθεσις τοῦ ἡμιφώνου παρὰ τὸ σύμπλεγμα $\sigma\tau$, ὃ προεκφωνοῦμενος δὲ φθόγγος ἀφομοιούμενος κατὰ τὴν ἀρχίαν πρὸς τὸ σ παράγει πρὸ τοῦ τ ἀχόν τι σιγμοειδὲς κείμενον μεταξύ τοῦ $\sigma\iota$ καὶ τοῦ $\chi\iota$ προσκείμενον μᾶλλον πρὸς τὸ σ , ὅπερ παριστάνομεν διὰ τοῦ σ (δμοῖον τι πρὸς τὸ γαλλ. ch).

Ὁ Βαγιακάκος, αὐτόθι σ. 156, νομίζει ὅτι ἡ ἐπένθεσις συντελεῖται πρὸ τοῦ συμπλέγματος καὶ οὐδὲν ἀναφέρει περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ συμπλέγματος ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἡμιφώνου, ἀρκεῖ δμως νὰ ἀκούσῃ κανεῖς κα' ἅπαξ μόνον τοὺς ἐντοπίους προφέροντας τὰς λέξεις, ἄρρωστος καὶ ἄρρωσταια, διὰ νὰ ἀντιληφθῇ εὐκρινῶς τὴν ἀλλοίωσιν ταύτην. Οὕτω οἱ ἀναφερόμενοι ὑπὸ τοῦ Πατριάρχέα, αὐτόθι σ. 70, τύποι χριῖστανῇ καὶ χριῖστανός. ὡς καὶ οἱ σημειούμενοι ὑπὸ τοῦ Βαγιακάκου, αὐτόθι σ. 156, χρ'στ'ανός, ἀπονή'στ' ο, βα'στ' ὦμαι πρέπει νὰ γραφῶσι χριῖστ'ανός, ἀπονῆστ'ιο, βαστ'ῶμαι.

Ἡ αὕτη προφορὰ τοῦ συμπλέγματος $\sigma\tau$ παρατηρεῖται καὶ διὰν ἀκολουθῇ τὸ ρ , δημιουργούμενου δηλαδὴ τοῦ συμπλέγματος $\sigma\tau\rho$. Πρβλ. $\mu\sigma\tau\rho\iota$, $\mu\sigma\tau\rho\iota\sigma\tau\iota$, $\mu\sigma\tau\rho\iota\sigma\tau\iota\sigma\tau\iota$ (τοπ.), $\mu\sigma\tau\rho\iota\sigma\tau\iota\sigma\tau\iota\sigma\tau\iota$, $\mu\sigma\tau\rho\iota\sigma\tau\iota\sigma\tau\iota\sigma\tau\iota\sigma\tau\iota$. Τοῦ ρ ἐμφανίζοντος βεβαίως πάντοτε τὴν διὰ τὸ ἡμίφωνον ἔντονον ὕφανσιν.

Ἐν τῇ Τσακωνικῇ γλώσσῃ, ὡς καὶ ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι, ἡ ἐπένθεσις ἐμφανίζεται ὡς τελεία προληπτικὴ ἄρθρωσις τοῦ ἡμιφώνου, ὡς δηλαδὴ συμβαίνει καὶ ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι, διὰν ὁ τόνος τῆς λέξεως προηγῇται τοῦ ἐπεντιθεμένου ἡμιφώνου, ἐντεῦθεν οἱ κοινοὶ τύποι εἰς τὰ ἰδιώματα ταῦτα. Πρβλ. ἀλήθεια) ἀλήθηα, ἀπονιψίδια) ἀπονιψίδια, ἄδειος) ἄδις (ἐν Ταινάρῳ ἄιδος) κ. ἄ. Βλ. τοὺς τύπους τούτους παρὰ Θ. Κωστάκη, Σύντομη γραμματικὴ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, σ. 41—42.

Παρατηροῦντες ἀκολουθῶς τοὺς τύπους $\mu\upsilon\rho\omega\iota\delta\iota\alpha$ (Δέφνερ, Λεξικόν, σ. 249), $\mu\upsilon\iota\delta\iota\sigma\iota$ (Κωστάκης, αὐτόθι, σ. 41), $\nu a'syu = \beta a\theta\upsilon$, $\nu a'p a'z\iota a = \nu a'p a\theta\iota\delta\iota\alpha$, $\nu e'z yu = \nu a'p a\theta\iota\delta\iota\sigma\iota$, (Pernot, Introduction, p. 52), $\nu a' r\iota a$ (αὐτόθι p. 54) κλπ. καὶ παραβάλλοντες αὐτοὺς πρὸς τοὺς ἀντιστοίχους τῶν Ταιναρίων $\mu\upsilon\rho\omega\iota\delta\iota\alpha$, $\mu\upsilon\iota\delta\iota\sigma\iota$, $\nu a' \theta\iota\sigma\iota$ τοῦ, $\nu a' p a\theta\iota\delta\iota\alpha$, $\nu a' p a\theta\iota\sigma\iota$, $\nu a' r\iota a$, καταλήγομεν εἰς τὴν ἅποψιν ὅτι, τόσον εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιώμα, ὅσον καὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν, οἱ ὅροι ὅφ' οὓς ἐμφανίζεται ἡ ἐπένθεσις δὲν εἶναι ἀνεξάρτητοι τοῦ τόνου.

Η ΕΞΕΛΙΞΙΣ ΤΟΥ ΦΘΟΓΓΟΥ ω ΕΙΣ $\sigma\upsilon$

Εἰς τὰ ἰδιάζοντα χαρακτηριστικὰ τοῦ Ταιναρίου ἰδιώματος ἀνήκει καὶ τὸ φαινόμενον τῆς ἐξελιξεως τοῦ φθόγγου ω εἰς κλειστὸν $\sigma\upsilon$.

Οἱ φθόγγοι ω καὶ ὁ ἀπὸ τῶν πρώτων μεταχριστιανικῶν αἰώνων, ὅτε ἐμφανίζεται ἡ ἐξίσωσις τῶν μακρῶν καὶ τῶν βραχέων φωνηέντων, ἔταυτίσθησαν κληροδοτήσαντες εἰς τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα ἕναν ἀνοικτὸν φθόγγον $\sigma\upsilon$, ὅστις ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν παρακειμένων συμφώνων καὶ τοῦ τόνου ὑπόκειται ἐνίοτε εἰς διαφόρους ἀλλοιώσεις.

Εἰς περιπτώσεις τινὰς παρατηρεῖται ἐξέλιξις τοῦ φθόγγου τούτου εἰς $\sigma\upsilon$. Ἐξίσωσις τῶν φθόγγων $\sigma\upsilon$ καὶ ω δὲν συνέβη, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε ἐρευνῶν, εἰς τὴν διάλεκτον τῶν Τσακωνῶν, ἐνθα ὁ μὲν $\sigma\upsilon$ διετήρησε τὴν ἀνοικτὴν προφοράν, ὁ δὲ φθόγγος ω διετέθη ἄλλως ἐξελιχθεὶς εἰς $\sigma\upsilon$. Ἀνάλογον φαινόμενον παρετήρησαν καὶ εἰς τὸ ἰδιώμα

τῆς Μάνης οἱ μελετήσαντες τὸ ἰδίωμα τοῦτο. Πρὸς Μιράμβελ ἔνθ' ἀν., σ. 58—74, Χατζιδάκιν, Ἀθηνᾶς 42, σ. 95—99. Παρὰ τὴν διεξοδικὴν ἐπὶ τοῦ θέματος ἔρευναν τοῦ Μιράμβελ καὶ τὰς εὐστοχωτάτας παρατηρήσεις τοῦ Χατζιδάκι ἐξακολουθοῦσιν ὑφιστάμενα τὰ ἐρωτήματα : α) Τὸ φωνῆεν ὡ ἐξειλίχθη ἐν τῷ ἰδίωmati τῆς Μάνης εἰς κλειστὸν φθόγγον οὐ ἐν πάσῃ χώρῃ ; β) Ὑπάρχει σχέσις τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὡ εἰς οὐ πρὸς τοὺς παρακειμένους φθόγγους καὶ τὸν τόνον ; γ) Δυνάμεθα νὰ ἀνιχνεύσωμεν ἀναλογικὰς ἐπιδράσεις ἢ πρόκειται περὶ καθαρῶς φωνητικοῦ φαινομένου ; Ἡ πηγὴ, εἰς τὴν ὁποῖαν θὰ καταφύγωμεν πρὸς διερεύνησιν τοῦ θέματος, εἶναι ἡ προφορικὴ καὶ μόνον παράδοσις, διὰ τὴν τελείαν ἔλλειψιν γραπτῶν μνημείων. Τὰ μοιρολόγια παλαιότερα ἢ νεώτερα προφορικῶς διατηρηθέντα ἀποτελοῦσι μετὰ τῶν ἐν χρήσει τύπων τοῦ λαλουμένου νῦν ἰδιώματος τοὺς φορεῖς τῆς προφορικῆς παραδόσεως. Ἐλαφρὰ τις ἐπικουρίᾳ θὰ ἤδυνάτο νὰ ζητηθῇ ἐκ τῶν τοπωνυμίων σχετικῆς πάντοτε ἀξίας λόγῳ τῶν δυσχερειῶν κατὰ τὸν καθορισμὸν τοῦ *terminus post quem* τῆς νῦν μορφῆς αὐτῶν.

Προκειμένου νὰ ἐπιχειρήσωμεν ἐρμηνεῖαν τινὰ τοῦ φαινομένου τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὡ εἰς οὐ παραθέτομεν τύπους εἰλημμένους ἐκ τοῦ ζῶντος ἰδιώματος, ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ὁποίων θὰ καταστῇ, νομίζομεν, δυνατὴ ἡ διατύπωσις ἡτιολογημένων ἀπόψεων. Διατηρεῖται σήμερον εἰς τὸ λεξιλόγιον μέγας ἀριθμὸς τύπων παρεχόντων ἀνοικτὸν φθόγγον ὁ προερχόμενον ἐκ τοῦ ἀρχαίου ὡ.

Παραθέτομεν τοὺς τύπους τούτους ἀλφαβητικῶς, διότι τὴν ἐπίδρασιν τοῦ παρακειμένου συμφώνου ἐπὶ τὴν τοιαύτην ἢ τοιαύτην ἐξέλιξιν τοῦ φθόγγου τούτου μέχρι τοῦδε δὲν ἠδυνήθημεν νὰ καθορίσωμεν. Ἀπαντῶσι σήμερον ἐν τῷ Ταινάρῳ ἰδίωmati οἱ τύποι : ἀσωτία, ἀσωτος, ἀχώριστος, γλῶσσα, γνώμη, γνωμικό, γνώση, γνωρίζου, δώνου, δώδεκα, δωρεά, εἰρωνεία, ζωντανός, κωλάντερο, κῶλος, κωλώνου, κλωστή, κλωνιά, λωβός, λωβιάρης, μυρωδιά, μωρή, νῶμος, πρῶτος, πωρὶ (λίθος), ρωτοῦ, ρώτημα, στρα*τιώτης, σωθικά, σώνου, σωπαίνου, σωρουλιάζου, σωρός, σωτήρας, σωτηρία, τώρα, τωρινός, τρώου, φώκια, φῶς, φωτιά, φωτίκι, φώτιση, φωτογανιά, φωτοκαίου, φωτοῦ, χωνί, χωνεύου, χωράφι, χωρίο, χωριστά, χώρισμα, ψωμί, ψωλή, ὤμος, ὠρα, ὠραίος, ὠστα, ὠσπου, ὠμός, κ.ἄ.

Ἀλλὰ καὶ οἱ τύποι οἱ παρέχοντες οὐ προερχόμενον ἐκ τοῦ ὡ εὐρίσκονται πάντοτε ἐν χρήσει. Οὕτω λέγονται πάντοτε : ἄγκουνας, ἄγκουνάρι, ἄγκουνιάζου, δρουνου, δρουμαχισμένος, δρουσιλα, ζούνου, ζούδιο, κατοῦει(κατώγειον, κλούστης, κουμουδία, σουστός, στρουτός, στρουῖμα, φουλιάζου, φουλιά, χοῦμα, χουροῦ, χάρκουμα, χουστός, χούνου, ψούρα, ψου*ρίaris, κ.ἄ.

Ἐν τῇ παραληγοῦσῃ νεωτέρῳ ρημάτων παρατηροῦμεν : ἀμπουρώνου, ἀσπαρῶνου, ἀναγλυκάνου, βατσινώνου, γαγιώνου, λαβρακάνου, κατσουλάνου, μουσκλάνου, ξεπατικάνου, ξεστριλάνου, σκαρμώνου, στανιώνου, στε*ρίλάνου, σώνου.

Ἀπαντῶσι δὲ παραλλήλως οἱ τύποι : ἀναγαλακάνου, ἀγελούνου, ἀναθεοῦνου, ἀποσούνου, ξαμοῦνου, σπερούνου κ.ἄ.

Πρὶν ἢ προβῶμεν εἰς τὴν διατύπωσιν οἰασθήποτε παρατηρήσεως ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐξελίξεως τοῦ ὡ εἰς οὐ νομίζομεν ἀνάγκαῖον νὰ παραθέσωμεν πίνακα λέξεων, ἐνθα παρατηρεῖται οὐ προερχόμενον οὐχὶ ἐκ τοῦ ὡ ἀλλὰ ἐκ τοῦ ἀρχαίου ο. Ἀπαντῶσι δηλαδὴ ἐν τῷ Ταινάρῳ ἰδίωmati οἱ τύποι ρουφοῦ, ρουχαλίζου, ρουχαλιάρης, κουρταλοῦ, κούρταλα, κούλαση, κουλάζομαι, κουλουβός, κουλυμποῦ, κουλυμπτήης, κουλύμι, βουργά(γοργά, ἐγγουφός(γομφός.

Ἐξετάζοντες τοὺς τύπους τοὺς διατηρήσαντας ἀνοικτὸν φθόγγον συγκριτικῶς πρὸς τοὺς ἐμφανίζοντας ἐξέλιξιν αὐτοῦ εἰς κλειστὸν οὐ εἰς οὐδὲν ἐκ τῶν ἀνωτέρω τριῶν ἐρωτημάτων δυνάμεθα νὰ ἀπαντήσωμεν.

Θὰ ἠδυνάμεθα νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι οἱ ἐν ἀρχῇ ἢ εἰς τὸ μέσον τῆς λέξεως παρατηρουμένη ἐξέλιξις τοῦ ὡ εἰς οὐ δὲν εἶναι ἄσχετος πρὸς τοὺς παρακειμένους χειλικούς, οὐρανικούς ἢ ἄλλους τὴν τοιαύτην ἐξέλιξιν εὐνοοῦντας φθόγγους. Πρὸς χούμα,

χάρκουμα, χουστός, χούνου, χουρού, αλλά ἐξ Ἰσου συνήθεις εἶναι καὶ οἱ τύποι χώρα, χωριστά, χωρίο, χωρύκι, χωράφι, ψούρα, ἀλλὰ καὶ ψωμί, ψωλή· φουλιά, φουλιάζου, ἀλλὰ προσφώλι, φωτοῦ, φωτία, φώκια, φωτογανιά, φωτοκαίου, σώνου, σωτηρία, σωτήρας, ἀλλὰ ἀποσοῦνου, σουστός, κουμουδία, ἀλλὰ μωρός· λωβός ἀλλὰ καὶ λουρί, κλωστή ἀλλὰ κλούστης, ζωντανός ἀλλὰ ζούνου.

Ἐκ τοῦ προχείρου τούτου πίνακος θὰ ἠδύνατο νὰ παρατηρήσῃ τις ὅτι ὁ φθόγγος ω, ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς ὅροις, ἄλλοτε μὲν διατηρεῖται, ἄλλοτε δὲ ἐξελλίσσεται εἰς κλειστόν ου. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι οἱ τὸ ω παρέχοντες τύποι δὲν εἶναι ἄγνωστοι εἰς τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ ἀναζητήσωμεν τὴν ἀρχὴν τοῦ φαινομένου τούτου καὶ εἰς τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινῆς, ἣτις ὑπῆρξεν ἴσως βραδεῖα, ἀλλὰ ἀναντιρρήτως σταθερά. Παραδεχόμενοι ὅμως ὅτι οἱ τὸ ου ἐκ τοῦ ω παρέχοντες τύποι εἶναι οἱ ἀνήκοντες εἰς τὸ ἰδιώμα, οἱ δὲ διατηροῦντες ἀνοικτὸν φθόγγον ἀποτελοῦσι δάνεια τῆς κοινῆς, δεχόμεθα ἀρχὴν, τὴν ὅποιαν δὲν θὰ κατορθώσωμεν νὰ ἀποδείξωμεν. Λέγοντες σήμερον οἱ ἐντόπιοι τὸ τ.π.ν. Νώϊρα(Νεώρια δὲν ἐδιδάχθησαν τοῦτο ἔξωθεν, οὐδὲ ἐπὶ τὸ εὐγενέστερον διεσκεύασαν, ἀλλὰ διετήρησαν τὴν ἀνοικτὴν προφορὰν τοῦ φθόγγου.

Εἰς τὸ ρῆμα ἀποσοῦνου (=φτάνω εἰς τὸν προορισμὸν μου) ὁ φθόγγος ω ἔγινε ου, τὸ ἀπλοῦν ὅμως λέγεται σώνου (=φτάνω) καὶ ποτὲ σούνου, διατηρηθέντος τοῦ ἀνοικτοῦ φθόγγου. Νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ φαινόμενον τοῦτο πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς ἐπίδρασις τῆς κοινῆς καὶ οὐδὲν πλεόν· Νομίζομεν ὅτι αἱ περὶ τούτου ἐπιφυλάξεις δὲν εἶναι ἀδικαιολόγητοι. Οἰασθήποτε ὅμως ἐπιφυλάξεις καὶ ἂν διατηρήσωμεν διὰ τοὺς ὅρους καὶ τὴν ἔκτασιν τῆς ἐξελλίξεως τοῦ ω εἰς ου ἐν τῷ σώματι τῆς λέξεως, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιφυλάξεως δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς τὴν διατύπωσιν δύο σημαντικῶν διὰ τὸ θέμα μὲς ἀρχῶν ἰσχυουσῶν εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιώμα· α) Ὁ φθόγγος ω ὅταν εἶναι ἀρχικός φθόγγος τῆς λέξεως οὐδέποτε ἐξελλίσσεται εἰς ου. β) Ὁ φθόγγος ω ὅταν εἶναι τελικός φθόγγος τῆς λέξεως πάντοτε ἐξελλίσσεται εἰς ου. Λαμβάνοντες λοιπὸν ὑπ' ὄψιν ὅτι τὸ ἀρχικὸν ω οὐδέποτε ἐξελλίσσεται εἰς ου (Πρβλ. τὸν ἀνωτέρω πίνακα τῶν ἀπὸ ὠ ἀρχομένων λέξεων), ὅτι ἡ ῥηματικὴ κατάληξις ω ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως ἐξελλίσσεται εἰς ου, ὅτι τὸ ω τῆς καταλήξεως τῆς γενικῆς πληθυντικῆς τῶν ὀνομάτων ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐξαιρέσεως ἐξελλίσσεται ὁμοίως εἰς ου, ὅτι δηλαδὴ γενικῶς τὸ ἐν τέλει τῆς λέξεως ω ἐξελλίσσεται πάντοτε εἰς ου, νομίζομεν ὅτι δὲν θὰ εὐρεθῶμεν μακρὰν τῆς ἀληθείας ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ φθόγγος ω ἐν τῷ Ταινάρῳ ἰδιώματι, πρὸ τῆς τελείας αὐτοῦ ἐξισώσεως πρὸς τὸν φθόγγον ο, καθ' ὅσον ἐπλησίαζε πρὸς τὸ τέλος τῆς λέξεως ἔτεινε πρὸς ἐξέλιξιν εἰς κλειστὸν ου. Ὅθεν ἐκ τῶν δεδομένων ὅτι α) εἰς πάσας τὰς ἀπὸ τοῦ ο ἢ ω ἀρχομένας λέξεις οἱ φθόγγοι οὔτοι ὡς ἀρχικοὶ ἐξισώθησαν ἀπολύτως ἐν τῷ Ταινάρῳ ἰδιώματι, β) εἰς τὴν κατάληξιν τῶν λέξεων, ὡς τελικοὶ φθόγγοι, οὐδέποτε ἔταυτίσθησαν, ἀλλ' ὁ μὲν ο διετήρησε τὴν ἀνοικτὴν προφορὰν του, ὁ δὲ ω ἐξελλίσσεται πάντοτε εἰς ου, τῶν τύπων ἐγὼ καὶ ὄχτῳ παρουσιαζομένων διὰ τὴν συχὴν ἐν τῇ κοινῇ χρῆσιν αὐτῶν, καὶ γ) ὅτι εἰς τὰς ἄνωθεν τῆς ληγοῦσης συλλαβὰς ἐμφανίζεται ου προερχόμενον ὅτε μὲν ἐκ τοῦ ω, ὅτε δὲ ἐκ τοῦ ο, δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ φθόγγος ω ἔτεινε πρὸς ἐξέλιξιν εἰς κλειστὸν ου οὐχὶ ἐν πάσῃ χώρᾳ, ἀλλὰ καθ' ὅσον ἔβαινε πρὸς τὴν λήγουσαν, εἰς ἣν καὶ ἐξελλίχθη τελικῶς εἰς ου. Ταλαντευόμενος ἴσως εἰς τὰς ἄλλας χώρας μετὰ τοῦ ου καὶ τοῦ ο καὶ ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν παρακειμένων καὶ γειτνιαζόντων φθόγγων συνετέλεσεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν λέξεων τῶν παρεχουσῶν ου ἐκεῖ ἔνθα εἰς τὴν κοινὴν νεοελληνικὴν παρατηροῦμεν ο. Τὴν ἀντίληψίν μας περὶ ἐξελλίξεως τοῦ ω εἰς ου, καθόσον ἔβαινε πρὸς τὸ τέλος τῆς λέξεως, ἐνισχύει πῶς καὶ ἡ μελέτη τῶν τοπωνυμίων τῆς περιοχῆς. Πρβλ. Νώϊρα, Ρωγοί, Πωράχια (1), ἀλλὰ Μέτουπο.

1) Ἐκ τοῦ Ὁπωρίκια, βλ. Πλάτωνα 1958, σ. 247.

Προτιθέμενοι νά διατυπώσωμεν τὰς ἐπὶ τοῦ φαινομένου τῆς ἐξελέξεως τοῦ ω εἰς ου ἀπόψεις μας, θεωροῦμεν σκόπιμον νά ὑπενθυμίσωμεν γνώμην τινὰ τοῦ θεμελιώσαντος τὴν ἔρευναν τῶν νεοελληνικῶν διαλέκτων Γεωργίου Χατζιδάκι. (Πρβλ. 'Ακαδ.' 1, 83).

«Προκειμένου νά περιγραφῇ ἐπιστημονικῶς ἡ προφορὰ γλώσσης τινὸς νεωτέρας καὶ δὴ λαλουμένης λαμβάνεται πρὸ ὀφθαλμῶν . . . ε) ἡ ταχύτερα ἢ βραδυτέρα προφορά, στ) ἡ μείζων ἢ ἐλάσσων ἔντασις καὶ ἰσχύς, μεθ' ἧς ἐκφέρονται οἱ φθόγγοι, οἱ τόνοι, κττ.». Πρὸς τὴν ταχύτεραν ἢ βραδυτέραν προφορὰν καὶ δὴ καὶ τὴν μείζονα ἢ ἐλάσσονα ἔντασιν καὶ ἰσχύν, μεθ' ἧς ἐκφέρονται οἱ φθόγγοι καὶ οἱ τόνοι, δὲν εἶναι ἀναμφιβόλως ἄσχετον τὸ γεωφυσικὸν περιβάλλον, ἐν ᾧ κινεῖται ὁ δημιουργῶν τὴν γλῶσσαν λαός. Ὁ ἐξετάζων φωνητικὰ φαινόμενα τοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης εἶναι ἀνάγκη νά λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὸ γεωφυσικὸν περιβάλλον καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ ἀπορρέοντας παράγοντας.

Τὴν περιοχὴν τῆς Μάνης ἀποτελεῖ συστάς ὁρέων πολυειδῶς διατεταγμένη ὑπὸ φαράγγων. Κατὰ τὰς κλιτῆς ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς κορυφὰς τῶν ὁρέων παρατηροῦνται οἱ συνοικισμοί, εἰς οὓς διαβιοῖ καὶ σήμερον ὁ τὴν περιοχὴν ταύτην κατοικῶν λαός. Πόλις, πλὴν τῆς γνωστῆς Καινηπόλεως, κατὰ τὴν περιοχὴν ταύτην δὲν ἀναφέρεται, οὐδὲ καὶ ἦτο δυνατόν νά δημιουργηθῇ εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς Ταιναρίας χώρας διὰ τὸ βραχῶδες καὶ ὅλως ἀνυδρον καὶ ἄγονον τοῦ ἐδάφους. Κατὰ τὰς κλιτῆς, ἀλλὰ καὶ παρὰ τὰς κορυφὰς ἐνίοτε ἐδημιουργήθησαν συνοικισμοί, εἰς οὓς ἔζησαν οἱ πρόγονοι τῶν σήμερον οἰκούντων, ὑπὸ τοὺς αὐτοὺς περίπου ὄρους, ὑπὸ τοὺς ὁποίους διαβιοῦσι καὶ οἱ νῦν αὐτῶν ἀπόγονοι. Περιγράφοντες τὴν ζωὴν τῶν σημερινῶν Μανιατῶν μόνον χρονολογικῶς ἀφιστάμεθα τῆς ζωῆς τῶν Ἑλευθερολακῶνων. Οἱ συνοικισμοί, οἱ ὁποῖοι κατοικοῦνται πάντοτε ὑπὸ μελῶν τῆς αὐτῆς ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ οἰκογενείας, χωρίζονται διὰ παρεμβαλλομένων χαράδρων, οἱ δὲ κάτοικοι τῶν συνοικισμῶν διὰ τὸ ἄδενδρον τῆς περιοχῆς δύνανται νά ἀτενίζωσι τοὺς γειτνιάζοντας συνοικισμούς, ἰστάμενοι δὲ ἔνθεν καὶ ἔνθεν τῶν φαράγγων ἢ ἐπὶ τῶν κατέναντι λόφων, ἐφ' ὧν οἱ συνοικισμοί, συνάπτουσι καθ' ἑκάστην συνομιλίαν καὶ ἐνίοτε παρατεταμένας. Αἱ εἰς τοὺς γειτνιάζοντας συνοικισμοὺς ὑπανδρὸι θυγατέρες στρεφόμεναι καθ' ἑκάστην πρὸς τὴν πατρικὴν οἰκίαν ἀκούονται κραυγάζουσαι:—ἔ Μάννα οὐ . . . οὐ, μ' ἀκούεις;—καὶ μετ' ὀλίγον εἰς τὸν αὐτὸν τόνον ἢ ἀπάντησις τῆς μητρὸς—ζ' ἀκοῦ . . . ου—. Τὸ καθημερινὸν τοῦτο φαινόμενον, τοῦ διαλόγου μεταξὺ ἀνθρώπων ἀφισταμένων ἀλλήλων ἑκατοντάδας μέτρων, νομίζομεν ὅτι πρέπει νά ληφθῇ ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τοῦ ἰδιώματος. Κατὰ τὴν ἐκφώνησιν λέξεων προσριζομένων νά ἀκουσθῶσιν εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, ὡς συμβαίνει καθ' ἑκάστην εἰς τὴν Ταιναρὶαν χώραν, λόγῳ τῆς μορφολογίας τῆς περιοχῆς ταύτης, ὁ ὁμιλῶν, ἐν τῇ προσπάθειά του νά γίνῃ ἀκουστός εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, δὲν εἶναι δυνατόν νά ἐκφέρῃ πάσας τὰς συλλαβὰς τῆς λέξεως διὰ τῆς αὐτῆς ἐντάσεως, ἀλλ' οἶονεῖ συλλαβίζων, ὅτε μὲν αἶρει τὴν φωνὴν εἰς τὸ μέγιστον δυνατόν ὕψος, ὅτε δὲ καταβιβάζει αὐτήν. Ἡ τονουμένη συλλαβὴ ἐκφέρεται μετ' ἰσχυροῦς ἐντάσεως, κατὰ δὲ τὴν λήγουσαν τῶν λέξεων καὶ ἰδίως τῆς τελευταίας ἐν ἑκάστη φράσει καταβάλλεται ἰσχυρὰ προσπάθεια πρὸς ὕψωσιν καὶ παράτασιν τῆς φωνῆς. Ὁ ἀκούων τὴν τονουμένην καὶ τὴν τελικὴν συλλαβὴν δύναται νά συλλάβῃ τὸ ἰνδαλμα τῆς λέξεως, ἔστω καὶ ἂν δὲν ἀντελήφθῃ εὐκρινῶς πάντας τοὺς φθόγγους τοὺς συγκροτοῦντας τὴν λέξιν. Ἡ προσπάθεια κατὰ τὴν ἐκφώνησιν τῆς τονουμένης συλλαβῆς σημαντικῶς ἐπηρεάζει τὴν προσφθίαν τῶν ἔνθεν καὶ ἔνθεν αὐτῆς συλλαβῶν. Κατὰ τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, ἐὰν τὸ ἐπεντιθέμενον ἡμίφωνον ἔπεται τῆς τονουμένης συλλαβῆς, τότε συνανυψοῦται μετὰ τοῦ τόνου ἀρθρούμενον προληπτικῶς μετὰ τῆς τονουμένης συλλαβῆς, ἄλλως μερίζεται ἔνθεν καὶ ἔνθεν τοῦ συμφώνου, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν. Κατὰ παρόμοιον τρόπον πρὸς τοὺς ἐξ ἀποστάσεως συνδιαλεγομένους ἐκφέρουσι τὰς λέξεις καὶ αἱ μοιρολογίστριαι, αἱ ὁποῖαι ἀρχόμεναι τοῦ θρήνου μόλις καὶ ὑπὸ τῶν παρκαθημένων ἀκούγονται, ὑψοῦσαι βαθμιαίως τὴν φωνήν, ἥτις κατὰ τὴν ἔντασιν τοῦ κο-

πειτού ἐκφέρεται μετὰ τοιαύτης προσπάθειας, ὥστε οὐχὶ σπανίως ἐπιφέρει καὶ ἄλλος τῶν φωνητικῶν ὀργάνων. Συνήθης εἶναι ἡ φράσις :—ἡ τάδε ἐβράχυνε ἀπὸ τοῦ μοιρολόι.

Σκόπιμον θεωροῦμεν ἐξετάζοντες τὰ τοῦ φαινομένου ω > ου νὰ παραθέσωμεν τὴν ἀποψιν τοῦ Χατζιδάκι (1), ἐρμηνεύοντος τὸ ἐν τῇ Τσακωνικῇ διαλέκτῳ παρατηρούμενον ὅμοιον φαινόμενον. «Τὴν ἀνάπτυσιν τοῦ υ ἐκ τοῦ ω δυνάμεθα νὰ νοήσωμεν ὡς : καθ' ὃν χρόνον ἐξεφώνουν τὸν φθόγγον ω, ὥφειλον ἅμα μὲν ἀνοικτὸν νὰ ἔχῃσι τὸ στόμα, ἅμα δὲ ἐπὶ πολὺν χρόνον νὰ ἐκβάλλωσι τὸ πνεῦμα, ἀνυψωθὲν εἰς ἥχον διὰ τοῦ στόματος· ταῦτα δ' ὅμως ἀπῆλθον ἀγῶνά τινα, ὅστις σὺν τῷ χρόνῳ προϊόντι ἐνομίσθη ὑπέρμεγας· ἐντεῦθεν ἐπεζητήθη ἀνακούφισις τις καὶ εὗρέθη ἐν τούτῳ, ὅτι ὁ διὰ τοῦ στόματος σχηματιζόμενος σωλὴν ἐγένετο στενότερος, οὕτω δὲ διὰ τοῦ στενοτέρου πόρου τούτου ἐξερχόμενον τὸ πνεῦμα ὀλιγώτερον, διήρκει ἐπὶ μείζονα χρόνον, ὅσον ἀπῆλθει ὁ σχηματισμὸς τοῦ μακροῦ φωνήεντος. Ἀλλὰ διὰ τῆς στενώσεως τοῦ στοματικοῦ σωλήνος ὁ ἀνοικτὸς φθόγγος ω κατέστη κλειστότερος, ἥτοι μακρὸν υ, βραδύτερον δὲ ὁμοῦ μετὰ τῶν ἄλλων μακρῶν ἐβραχύνθη».

Λαμβανομένων ὑπ' ὅψιν τῶν κοινῶν γνωρισμάτων τῶν διαλέκτων Ταιναρίων καὶ Τσακωνῶν πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ ἡ τάσις πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ω > ου, κληροδοτηθεῖσα εἰς ἀμφοτέρας παρὰ τῆς μεταγενεστέρως Λακωνικῆς γλώσσης, ἔλαβε τὴν νῦν μορφήν ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῶν διαφόρων παραγόντων, ὅφ' οὓς συντελεῖται ἡ ἐξέλιξις καὶ διαμόρφωσις τῶν ἰδιωμάτων.

Κατὰ τὴν ἐρμηνείαν τοῦ φαινομένου τῆς ἐξελίξεως ω > ου εἰς τὰ ἰδιώματα Ταιναρίων καὶ Τσακωνῶν πρέπει νὰ ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ὅτι εἰς τὰ αὐτὰ ἰδιώματα παρατηρεῖται καὶ τὸ φαινόμενον υ=ου, περὶ τοῦ ὁποῦ ἐκτενὴς ἐν τοῖς ἐπομένοις ὁ λόγος.

Λαμβάνοντες ὑπ' ὅψιν ὅτι ἡ παρατηρουμένη ἐναλλαγὴ τῶν φωνήεντων υ καὶ ω αἰτίαν ἔχει τὴν μετὰπτωσιν τῆς μακροφώνου διφθόγγου οὔα—ῠ, πρβλ. μῶμαρ - μῠμαρ, ἄμωμος - ἄμῠμων, χελώνη - χελῠνή (βλ. Χατζιδάκιν, Ἀκαδ.³ 1, 248), πρέπει ἴσως νὰ εἰκάσωμεν ὅτι ἡ συνάφεια τῶν φθόγγων τούτων, κατὰ τὴν πρὸς ποσοτικὴν ἐξίσωσιν φορὰν τῶν φωνήεντων, συνετέλεσεν εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῶν τύπων τῶν παρεχόντων οὐ ἀντὶ ω. Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν φθόγγων ω, υ καὶ οὐ ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς λαλοῦντας κατὰ τὴν μορφολογικὴν ἐξέλιξιν τῶν ἰδιωμάτων τῶν νὰ δημιουργήσωσι τοὺς τύπους τοὺς προσιδιάζοντας εἰς τὰς ἰδίας αὐτῶν ἀνάγκας. Ἐντεινόμενης τῆς προσπάθειας τῶν φωνητικῶν ὀργάνων κατὰ τὰ τέλος τῶν λέξεων ἡ διὰ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν φθόγγων ω - ου ἀνακούφισις ἐδημιούργησεν εἰς τὰ ἰδιώματα Ταιναρίων καὶ Τσακωνῶν τὸ φαινόμενον τῆς ἐξελίξεως τοῦ τελικοῦ ω εἰς ου. Ὁ Mirambel, αὐτόθι σ. 80, ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἰδιώματι ἐξέλιξις τοῦ ω εἶναι διάφορος τῆς ἐξελίξεως, ἣν παρουσίασεν ὁ φθόγγος οὗτος ἐν τῇ Τσακωνικῇ, «πάντως ὡς πρὸς τὴν χρῆσιν υ=ου, ὅπως καὶ ω=ου ἡ διάλεκτος τῆς Μάνης δὲν ἐμφανίζει τὰ ἀποτελέσματα ἰδίας ἐξελίξεως», δηλ. πρὸς τὴν Τσακωνικὴν. Ἐξετάζοντες τὴν ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι ἐξέλιξιν τοῦ ω παρατηρούμεν ὅτι τὸ φαινόμενον ω > ου εἶναι σταθερὸν ἐπὶ τῶν καταλήξεων τῶν ἐνεργητικῶν ῥημάτων καὶ τῶν ὀνομάτων, ἥτοι τὸ φαινόμενον ω > ου εἶναι σταθερὸν, ὅταν τὸ ω εἶναι τελικὸς φθόγγος τῆς λέξεως.

Ἡ ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἐμφάνισις τοῦ φαινομένου δὲν παρουσιάζει, τὸ γε νῦν, κανονικότητα ἐπιτρέπουσαν τὴν διατύπωσιν κανόνων. Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν διάλεκτον, ὡς διδάσκουσιν αἱ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου ἐργασίαι.

Ἐκ τοῦ πλουσίου ὕλικου τοῦ Λεξικοῦ Δέφνερ παρατηροῦμεν ὅτι τὸ φαινόμενον ω > ου εἶναι σταθερὸν μόνον ὅταν πρόκειται περὶ τελικῆς συλλαβῆς τῆς λέξεως (κατὰ τὴν ῥημάτων). Πόθεν λοιπὸν ἀντλεῖ τὸ συμπέρασμά του ὁ Mirambel περὶ διαφόρου ἐξελίξεως ;

1) Γλ. Μελέται, σ. 561.

Παραθέτομεν κατωτέρω πρόχειρον συγκριτικὸν πῖνακα λέξεων ἀνηκουσθῶν εἰς τὰ ἰδιώματα Ταιναρίων καὶ Τσακῶνων, ἐξ οὗ, νομίζομεν, τὸ ἐξαγόμενον συμπέρασμα συνηγορεῖ ὑπὲρ τῆς ὁμοίας καὶ οὐχὶ διαφόρου ἐξελλίξεως τοῦ ω εἰς τὰ ἰδιώματα ταῦτα.

Τσακῶνων.

θεμωνιά
λωβὸ
μώρα
πωρικὰ
ρόκημα
ρωτοῦ
συχῶρεσι
συχωροῦ
σωπαίνου
σωράζου
ζωντανέγγου
ζυμούνου
εὐωδία
δωρά, ἡ
ἀωνάτζι
ἀωνάρις
ἀσυχῶρετε
φωνιάνδου
φωτογωνιά
χωφελέτα
χωνέγγου
χώρα
χωράθι (χωριθὸ)
ψώνι
ψωνίζου
ὦμὸ
ὦμο
ὠφεοῦ
ἀνακατούνου
ἄστουτε
βά·ου (βάνω)
βλάφου (βλάπτω)
γέρου (γέρων)
δρύνου (δρώνω)
ζοῦ (ζῶ)
θαμάζου
θαμπούκου
θεμελιούνου
ἴδρουτας
καμαρούνου
καμούματα
λάφου
λιγκώνι
μαζούκου

Ταιναρίων.

θεμωνιά
λωβὸ
μώρα
Πωράχια (τιπν)
ρώτημα
ρωτοῦ
συχῶρεσι
συχωροῦ
σωπαίνου
σῶ·ριάζου
ζωντανεύου
ζυμώνου
εὐωδία
δωρεὰ
ἀλωνάκι
ἀλωνάρις
ἀσυχῶρετος
φωνάζου
φωτογανιά
χ'·ριωφελέτης
χωνεύου
χώρα
χωρίο
ψώνια
ψωνίζου
ὦμὸ
νῶμος
ὠφελοῦ
ἀνακατούνου
ἄστρουτος
βάνου
βλάφου
γέρου
δρύνου
ζοῦ
θαμάζου
θαμπούνου
θεμελιούνου
ἴδρουτας
καμαρούνου
καούματα
λάφτου
λίγκουνας
μαζούνου

Τσακώνων.

μελετοῦ
μουῖδιου (αἰμωδιάω)
ξεψυχοῦ
ξημέρουμα
ξημερούνου (ξημερώνω)
σουστὲ
σούνου (σώνω)
σούρου)σύρω
στροῦμα, στρούματα
στρούνου (στροώννυμι)
συνεικάζου (=ὕπολογίζω)
τσαμπρούκου (ἐξαμβλόω)
χολίου
χοῦμα
ψούρα
ψουρίου
ψυχομαχοῦ

Ταιναρίων.

μελετοῦ
μου'δζοῦ
ξεψυχοῦ
ξημέρουμα
ξημερούνου
σουστὸς
σώνου, ἀποσούνου
σούρνου
στροῦμα, στρούματα
στρούνου
συνεικάζου
τσαμπρούνου
χολιοῦ
χοῦμα
ψούρα
ψου'ρζαίνου
ψυχομαχοῦ

υ=ου.

Ἐξετάζοντες τὰ τῆς ἐξελίξεως τοῦ φθόγγου ω ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι καὶ παραβάλλοντες αὐτὰ πρὸς τὰ τῶν Τσακώνων παρατηροῦμεν ὅτι εἰς ἀμφοτέρω τὰ ἰδιώματα ὁ φθόγγος οὗτος δὲν ἐταυτίσθη πρὸς τὸν φθόγγον ο, ἀλλὰ, πρὶν ἢ συμπέσωσιν οἱ φθόγγοι οἱ καὶ καθ' ὃν χρόνον διετηρεῖτο ἡ μακρά τοῦ ω προφορά, ἐξειλίχθη εἰς κλειστὸν ου, καθ' οὗς ὄρους ἀνωτέρω ἐξεθέσαμεν.

Ἐκτὸς τῆς ὁμοίας ἐξελίξεως τοῦ φθόγγου ω εἰς τὰ ἰδιώματα Ταιναρίων καὶ Τσακώνων κοινὸν ἀναμφιβόλως στοιχεῖον εἶναι καὶ τὸ φαινόμενον τῆς ἐπενθέσεως τοῦ ι. Ὁ γνωρίζων τὸ Ταινάριον ἰδιῶμα διεξερχόμενος τὰς σελίδας τοῦ Λεξικοῦ τῆς Τσακωνικῆς Διαλέκτου τοῦ Δέφνερ, προϊούσης τῆς ἀναγνώσεως, σχηματίζει τὴν πεποίθησιν ὅτι πρόκειται περὶ ἰδιωμάτων, τῶν ὁποίων ἡ συγγένεια καὶ κατὰ τὸ πρόσφατον παρελθὸν ἦτο πολὺ μεγαλύτερα τῆς δηλουμένης διὰ τῆς νῦν αὐτῶν μορφῆς.

Ἡ συγγένεια τῆς γλώσσης Ταιναρίων καὶ Τσακώνων δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τι τὸ περίεργον, γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἡ μὲν Τσακωνικὴ διάλεκτος, ὡς ἀπεδείχθη ἐκ τῶν γενομένων ἐρευνῶν, ἀποτελεῖ ἐξέλιξιν τῆς Λακωνικῆς, εἰς δὲ τὴν Ταιναρίαν χώραν, ὡς διαπιστοῦται ἐκ τοῦ νῦν λαλουμένου ἰδιώματος καὶ τῆς μελέτης τῶν τοπωνυμίων τῆς περιοχῆς, ἡ ὁμιλουμένη διὰ μέσου τῶν αἰώνων διάλεκτος δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ἄσχετος πρὸς τὴν διάλεκτον τῶν κατὰ τὴν χώραν ἐκείνην Ἑλευθερολακῶνων.

Τὰ στοιχεῖα ταῦτα νομίζομεν ὅτι πρέπει νὰ ληφθῶσιν ὑπ' ὄψιν κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῆς ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι ἐξελίξεως τοῦ φθόγγου υ. Τὸ ἀκανθῶδες πρόβλημα τῆς προφορᾶς καὶ ἐξελίξεως τοῦ φθόγγου υ εἰς τὰς Ἑλληνικὰς διαλέκτους κατεπόνησεν ἐπὶ μακρὸν τοὺς ἐρευνητάς, τὰ ἀποτελέσματα ὅμως τῶν μακροχρονίων ἐρευνῶν δὲν ὑπῆρξαν ἀνάλογα πρὸς τοὺς μόχθους.

Ὁ Ahrens εἰς τὸ ἔργον του περὶ τῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων, Β', σ. 124 κ. ἐξ., ὁδηγούμενος ἐκ τῶν παρ' Ἡσυχίου Λακωνικῶν λέξεων, ἐξέφρασε τὴν γνώμην ὅτι οἱ ἀρχαῖοι Λάκωνες ἐξεφώνουν τὸ υ ὡς η. Τὴν ὀρθότητα τῆς ἀπόψεως ταύτης ἐπεβεβαίωσε καὶ ἡ μελέτη τῆς τῶν Τσακώνων διαλέκτου, ἐν ᾗ παρετηρήθη ὁ φθόγγος ου εἰς τὴν θέσιν τοῦ υ.

Τὰς ἀπόψεις τοῦ Ahrens καὶ τῶν ἀκολουθησάντων αὐτῷ G. Meyer, Ἑλλην.

Γραμμ.⁸. σ. 149—150, Brugmann, Ἑλλ. Γραμμ.⁹, σ. 27, Kühner-Blass, Α, σ. 61, ἐδέχθη καὶ ὁ Χατζιδάκις, οὐχὶ ὅμως ὥς κατὰ πάντα ἀληθεῖς, διότι, ὡς παρετήρησεν ἐν Γλωσσολ. Μελέταις 1, 550, «διὰ τῆς βοηθείας τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου δύναται νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι τὸ Υ εἶχε διττὴν προφορὰν παρὰ τοῖς Λάκωσιν, ἥτοι ὅπως οἱ Βοιωτοὶ οὕτω καὶ οἱ Λάκωνες μετὰ τὰ χειλικὰ καὶ οὐρανικὰ ἐξεφώνουν αὐτὸ ὡς υ, μετὰ τὰ ὀδοντικὰ δέ, μετὰ τὰ ὕγρα λ, ρ, μετὰ τὸ ν, σ, ζ, καὶ ἐν ἀρχῇ λέξεως ὡς ιυ». Εἰς τὴν ἄποψιν ταύτην τοῦ Χατζιδάκι προεβλήθησαν ἀντιρρήσεις. Ὁ ἐκ τῶν μελετητῶν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου Pernot, Introduction, p. 108 κ.ἐξ., δι' ἐπιχειρημάτων, περὶ ὧν κατωτέρω ὁ λόγος, ἀμφισβητεῖ τὴν ὁρθότητα τῆς ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι διατυπωθείσης ἀπόψεως, νομίζων ὅτι οὕτε ἐκ τοῦ Ἡσυχίου οὕτε ἐκ τῆς νῦν μορφῆς τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου δυνάμεθα νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι τὸ υ=ιυ τῆς νῦν Τσακωνικῆς ἀποτελεῖ ἐπιβίωσιν τῆς τοιαύτης προφορᾶς τοῦ φθόγγου ὑπὸ τῶν Λακῶνων.

Τὸ κύριον τῶν διαφωνούντων καὶ ἡ φύσις τοῦ θέματος δὲν εὐνοοῦσι τὴν ἀβασάνιστον ἀποδοχὴν μιᾶς τῶν ἀπόψεων. Ἐκ τῆς ἐπισκοπῆσεως τοῦ ὅλου θέματος συνάγεται ὅτι ἐξετάζοντες τὰ τῆς προφορᾶς καὶ ἐξελιξέως τοῦ φθόγγου υ πρέπει νὰ ἔχωμεν πάντοτε πρὸ ὀφθαλμῶν ὅτι εἰς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους τὸ υ προσέφερετο ὡς υ καὶ ιυ, εἰς δὲ τὴν Κοινὴν ὡς ι (¹). Πρὸς τὸ ι τοῦτο ταυτίζεται, ὡς γνωστόν, ἐν τῇ Κοινῇ καὶ ἡ ἄλλοτε δίφθογγος οἱ. Ἡ παρουσία τοῦ φθόγγου υ εἰς τὴν θέσιν τοῦ υ, προκειμένου περὶ τῆς Τσακωνικᾶς ἢ τοῦ Ταινάρου, ἔνθα πλεῖστα ἀρχαιοτινῇ στοιχεῖα διετηρήθησαν, ἄγει ἀναμφιβόλως εἰς τὴν σκέψιν ὅτι ἡ προφορὰ αὕτη, ὡς καὶ ἐκεῖνη τοῦ ω=υ, ἀποτελοῦσιν ἐπιβιώσεις τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τῶν φθόγγων τούτων.

Δὲν θὰ ἀγνοηθῇ ὁμοίως ἡ ἐναλλαγὴ τῶν φθόγγων υ, ω, οἱ, ου, ἡ δηλουμένη σαφῶς διὰ τῶν ἐπιγραφικῶν μνημείων, ἔνθα παρατηροῦμεν: Βοιωτῦς—Βοιωτοῖς, Μοιρίχω—Μυρίχω, τοῖς πολεμάρχυς—τῶς πολεμάρχυς, Διονύσοι, τοῖ Ἱππότη Τρεφῶνιοι, τῷ Διῖ, τῷ Τρεφῶνιυ, τοῖ δάμοι—τῷ δάμυ, αὐτοῖ—αὐτῶς, τῶς ἄλλυς Προξένυς. Ὀνούμα—Ὀνιούμα (²), Σαπφὺ ἀντὶ Σαπφοῖ ἢ Σαπφῶς (Σαπφῶ), ἰδὲ Bullet. de corr. hellen. IV, 1880, σ. 373.

Ἡ ἐναλλαγὴ τῶν φθόγγων τούτων θὰ ληφθῇ ἀσφαλῶς ὑπ' ὅψιν κατὰ τὴν ἐξέτασιν ἰδιωμάτων ὡς τῶν Ταιναρίων καὶ τῶν Τσακῶνων, ἔνθα τὰ πλεῖστα ω καὶ πολλὰ υ προσφέρονται νῦν ὡς υ. Κατὰ τὴν ἀναζήτησιν τῆς ἀρχῆς τοῦ υ τούτου τοῦ παρατηρούμενου εἰς τὴν θέσιν τῶν φθόγγων ω καὶ υ δὲν δυνάμεθα βεβαίως νὰ παραβλέψωμεν τὴν πρὸ τῆς ἐξισώσεως τῶν μακρῶν καὶ βραχέων προφορᾶν τῶν φθόγγων τούτων.

Η ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΞΑΦΑΝΙΣΙΝ ΤΗΣ ΠΡΟΣΩΔΙΑΣ ΠΡΟΦΟΡΑ ΤΟΥ Υ.

Αἱ ἐπὶ τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων μελέται ἀπέδειξαν ὅτι εἰς τὰ ἰδιώματα τὰ λαλούμενα ὑπὸ τῶν νεωτέρων Ἑλλήνων ὁ φθόγγος υ δὲν ἐμφανίζει τὴν αὐτὴν ἐξέλιξιν, ἀλλὰ θὰ ἡδυνάμεθα ἐπὶ τῇ βάσει τῆς διαθέσεως τοῦ φθόγγου υ νὰ διακρίνωμεν τὰ νεοελληνικὰ ἰδιώματα εἰς τρεῖς κατηγορίας, ἥτοι: 1) εἰς τὸ μέγα πλῆθος τῶν ἰδιωμάτων ἐκείνων, εἰς τὰ ὅποια ὁ φθόγγος υ, ἀφοῦ ἀπὸ τῶν προχριστιανικῶν αἰώνων ἤρξατο ταυτιζόμενος πρὸς τὸν φθόγγον οἱ, ἐτράπη τὴν διὰ τοῦ ι ὁδὸν πρὸς τὸν μοναδικὸν ι φθόγγον τῆς νέας Ἑλληνικῆς. Ἡ ἐξέλιξις οἱ > ι > ι θεωρεῖται, ὡς γνωστόν, τερματισθεῖσα τὸν 9ον ἢ 10ον αἰῶνα. Περὶ φαινομενικῶν ἢ πραγματικῶν ἀποκλίσεων ἐκ τοῦ κανόνος τούτου πρβλ. Χατζιδάκιν, ΜΝΕ., 227 κ.ἐξ. 2) δευτέραν ὁμάδα ἀποτελοῦσι τὰ ἰδιώματα Μεγάρων, Αἰγίνης, Ἀθηναϊκῶν (παλαιόν), Κύμης. Τὰ ἰδιώματα ταῦτα διαφέρουσι τῶν προηγουμένων, διότι εἰς αὐτὰ οἱ φθόγγοι υ καὶ οἱ—ι ταυτισθέντες δὲν ἔχω-

1) Πρβλ. Schwyzer Ed., Griechische Grammatik, 1, 181 κ.ἐξ.

2) Τοῦς τύπους τούτους μεταξὺ πολλῶν ὁμοίων βλ. εἰς C. I. G.

ρησαν τὴν πρὸς τὸν φθόγγον *i* κατὰ τρόπον ὅμοιον πρὸς τὰ τῆς προηγουμένης ομάδος, ἀλλὰ ὁ φθόγγος *ü* εἰς τὰ ἰδιώματα ταῦτα ἐδημιούργησε τοὺς τύπους, τοὺς καὶ σήμερον χρησιμοποιουμένους ὑπὸ τῶν λαλούντων αὐτά, ἐν οἷς εἰς τὴν θέσιν τῶν ἀρχαίων *oi* καὶ *u* φθόγγων παρατηροῦμεν ὅτε μὲν *ou* ὅτε δὲ *iou*. Περὶ τῆς ἐξελιξέως τῶν φθόγγων τούτων εἰς τὰ ἰδιώματα Μεγάρων, Αἰγίνης κλπ. πρβλ. τὰς εἰδικὰς περὶ τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἐργασίας, Thumh, Ἀθηνᾶς, 3, 107 κ.ἐξ, Χατζιδάκιν, Γλωσσικαὶ Ἑρευναι, Α 74 κ.ἐξ. 3) τρίτη περίπτωσις, κατὰ τὰς ἀπόψεις τοῦ Χατζιδάκι, πρέπει νὰ χαρακτηρισθῇ ἡ τῶν Τσακωνῶν διάλεκτος. Πρβλ. Γλ. Μελέται, 1, σ. 550 κ.ἐξ. Ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ ὁ Χατζιδάκις παρατηρεῖ (αὐτόθι σ. 557): «τὸ *Y* ἐν τῇ Τσακωνικῇ διαλέκτῳ διασφῶζον ἀδιακόπως τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ προφορὰν ὡς *u* καὶ *iu* οὐδέποτε συνέπεσε τῷ ἐκ τοῦ *oi* προσελθόντι ἀπλῶ φωνήεντι *ü*, ὅθεν *i*, ὅπως ἀποδεδειγμένως ἐγένετο ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἑλληνικαῖς διαλέκτοις, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ Τσακων. τὸ μὲν *oi* ἐτρέπη εἰς ἀπλοῦν φθόγγον *ü*—*i*, τὸ δὲ *Y* διετήρησε τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ προφορὰν». Προσπαθεῖ ἀκολουθῶν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ *u* προφέρεται ἐν τῇ Τσακωνικῇ ὡς εἰς τὰς ἀρχαίας διαλέκτους, ἦτοι μετὰ τὰ χειρικά καὶ οὐρανικά ὡς *ou*, μετὰ τὰ ὀδοντικά, τὰ ὕγρα *λ*, *ρ*, καὶ τὸ *ν*, *σ*, *ζ* ὡς *iou*.

Κατὰ τὰ ἀνωτέρω θὰ ἡδυνάμεθα νὰ παραστήσωμεν τὴν ἐξέλιξιν τοῦ φθόγγου *u* ἐν ἐκάστῃ τῶν κατηγοριῶν τούτων ὡς ἑξῆς.

1) ἐν τῇ κοινῇ	$\begin{matrix} u \\ oi \end{matrix} > \ddot{u} > i$.
2) Μεγάρων κλπ.	$\begin{matrix} u \\ oi \end{matrix} > \ddot{u} = ou \text{ ἢ } iou$.
3) Τσακωνῶν	$u = ou \text{ ἢ } iou$.

Τὸ *u* ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι.

Ἐν τῷ Ταιναρίῳ ἰδιώματι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῶν μετὰ τοῦ *u* διατηρηθέντων τύπων παρέχει νῦν εἰς τὴν θέσιν τοῦ φθόγγου *u* τὸν γνωστὸν φθόγγον *i* τῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων.

Αὐτὸ τοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὰ ἰδιώματα Μεγάρων κλπ., ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν μέγα μέρος τοῦ λεξιλογίου παρέχει νῦν τὴν ἐξέλιξιν $u > i$.

Πολλαχόθεν καὶ δὴ καὶ ἐκ τοῦ ἀξιολόγου Λεξικοῦ τῆς Τσακωνικῆς τοῦ Δέφνερ διδασκόμεθα τοῦτο.

Εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιῶμα ὡς καὶ εἰς τῶν Μεγάρων κλπ. καὶ τὴν Τσακωνικὴν παρατηροῦμεν τὸ φαινόμενον $u > i$, ἀλλὰ καὶ τὸ φαινόμενον $u = ou \text{ ἢ } iou$.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν παρεχουσῶν τὸ φαινόμενον $u = ou \text{ ἢ } iou$ λέξεων δὲν εἶναι μέγας, ἱκανὸς ὅμως διὰ νὰ μᾶς πείσῃ περὶ τοῦ ὅτι ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ ὁ φθόγγος *u* δὲν διετέθη ὡς ἐν τῇ κοινῇ, ἦτοι: $u > \ddot{u} > i$, ἀλλὰ ἐμφανίζει διάφορον ἐξέλιξιν. Τὸ φαινόμενον ἐπεσήμαναν οἱ ἀσχοληθέντες μετὰ τὸ ἰδιῶμα τῆς Μάνης, ἀλλὰ ἐλάχιστα ἐχώρησαν πέρα τῆς ἀπλῆς διαπιστώσεως. Ὁ Χατζιδάκις εἰς τὴν ἐκτενῇ ἐργασίᾳ του περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ *u* ἐν τῇ Λακωνικῇ διαλέκτῳ (Γλ. Μελέται, 550—570) οὐδόλως ἀναφέρεται εἰς τὸ ἰδιῶμα τῆς Μάνης.

Εἰς τὴν περὶ τοῦ Μεγαρικοῦ καὶ τῶν συγγενῶν ἰδιωμάτων πραγματείᾳ του (Γλ. Ἑρευναι, Α, σ. 74 κ.ἐξ.) ἐξετάζων τὸ κοινὸν γνώρισμα τῶν ἰδιωμάτων τούτων, τὴν προφορὰν δηλονότι τῶν φθόγγων *u* καὶ *oi* ὡς *ou* ἢ *iou*, ἀπέφυγε ν' ἀναφέρῃ τὸ ἰδιῶμα τῆς Μάνης. Εἰς τὰ ΜΝΕ I, 384 ἀναφερόμενος εἰς τὰ τῆς διαθέσεως τῶν φθόγγων *oi* καὶ *u* γράφει: «Καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ φαίνεται ὅτι τὸ ἄτονον *u* προφέρεται ὡς *u*, πρβλ. Pellegr. 25, ἥδρα δύο σῦκα ἐπάνω ἔς τὴ σουκία κλπ. Ὁμοίως φαίνεται ὅτι ἔχει τὸ πρᾶγμα καὶ ἐν Μάνῃ» πρβλ. Πανδώρα IΘ' σ. 438 σουρμή, ἔνθα καὶ ἡ ἀόριστος ἀληθῶς σημείωσις: «Σημειώτεον ὅτι ἐν πολλοῖς τὸ *u* προφέρεται ὡς *ou*». Ἀλλὰ τὰ περὶ τῆς προφορᾶς τοῦ *u* ἐν Ἰταλίᾳ καὶ Μάνῃ δέονται πλείονος ἐπιστάσεως. Ἐν σελίδι 53 τοῦ αὐτοῦ τόμου εἶχε γράψῃ ὅτι τὸ *u* ἐν Μάνῃ προφέρεται ὡς *iu*.

Κρίνων τὴν περὶ τοῦ ἰδιώματος τῆς Μάνης ἐργασίαν τοῦ Mirambel ('Αθηνᾶς 42, 107) παρατηρεῖ: «Εἶδομεν ὅτι ἐν τούτῳ (ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μάνης) διετέθη τὸ ω διαφόρως τοῦ ο, ὁμοίως παρατηρεῖται ὅτι τὸ υ (καὶ τὸ οι) διετέθησαν ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ διαφόρως ἢ ἐν τῇ συνήθει νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ, ἥτοι ἐτράπησαν εἰς -ιοῦ».

Παρατήρησε λοιπὸν ὁ Χατζιδάκις ὅτι ὁ φθόγγος υ παρουσιάζει ἐξέλιξιν διάφορον τῆς γνωστῆς ἐκ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς καὶ ἐπομένως, ὡς πρὸς τὴν ἐξέλιξιν τοῦ υ, τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης πρόσκειται εἰς τὰ ἰδιώματα Μεγάρων κλπ. ἢ Τσακῶνων. Εἰς ποίαν ὁμῶς ἐκ τῶν περιπτώσεων νομίζει ὅτι ἀνήκει τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης, Μεγάρων, Αἰγίνης κλπ. ἢ Τσακῶνων; Λέγων εἰς ΜΝΕ 1. 384 ὅτι ἐν Μάνῃ τὸ υ προφέρεται ὡς ου φέρει πρὸς τὴν Τσακωνικὴν διάλεκτον, ἀλλὰ ἰσχυρίζομενος ('Αθηνᾶς 42, 107) ὅτι τὸ υ (καὶ οι) προφέρονται ἐν Μάνῃ ὡς ιου ἄγει ἐμφανῶς εἰς τὴν διάλεκτον Μεγάρων κλπ. Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι ἐκ τῶν 13 λέξεων, ἃς ἀναφέρει αὐτόθι, ('Αθηνᾶς 42, 107) καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων στηρίζει τὴν ἐκφρασθεῖσαν ἀποψίν του, δύο μόνον δύναται νὰ ἀκούσῃ τις ἐν Ταινάρῳ, ἥτοι τοὺς τύπους χιουθῇ καὶ ἄχιουρα. Τὸ αὐτόθι ρ. χιούνω λέγεται βεβαίως, ἀλλὰ μὲ καταληξίν ου καὶ οὐχὶ ὡ· ἢ ὡ εἶναι ἄγνωστος εἰσέτι εἰς τὸ Ταινάριον ἰδίωμα (!). Ὁ Mirambel εἰς τὸ ἔργον του, σ. 74—80, διέλαβε περὶ τῆς διαθέσεως τοῦ υ ἐν τῷ ἰδιώματι τῆς Μάνης, ἐν τῷ Ταινάρῳ δηλονότι ἰδιώματι, διότι τὴν περιοχὴν τοῦ Ταινάρου ἐπισκέφθη ὁ Mirambel, ἐντεῦθεν ἀντλεῖ τὸ ὕλικόν του καὶ εἰς τὴν περιοχὴν ταύτην ἀναφέρεται ἡ ἐργασία του.

Εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Ταινάρου συναπτέα καὶ ἡ περιοχὴ τοῦ τ. δ. Μέσσης (Κοί-τας), ἥς τὸ ἰδίωμα, παρουσιάζον διαφορὰς ὅλως ἀσημάντους καὶ ἐπουσιώδεις, δύναται νὰ λεχθῇ ὅτι εἶναι αὐτὸ τοῦτο τὸ Ταινάριον ἰδίωμα. Ἐκ τῆς γενομένης ὑπ' αὐτοῦ ἐρεύνης ὁ Mirambel καταλήγει ἐν σελ. 79 εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ ου τὸ παρατηρούμενον εἰς τὴν θέσιν τοῦ υ δὲν εἶναι πρόσφατον. Προκειμένου ὁμῶς περὶ τοῦ ιου ἐν σελ. 78 ὑποστηρίζει ὅτι δὲν δύναται νὰ προέρχεται ἐκ τοῦ παλαιοῦ υ (ου), διότι, ὡς παρατήρησε, προέρχεται ὅχι μόνον ἐκ τοῦ υ ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ι καὶ οι. Περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ ιου ἐκ τῶν φθόγγων οι καὶ υ κατωτέρω ὁ λόγος, τὴν προέλευσιν ὁμῶς τοῦ ιου ἐκ τοῦ ι, ἣν δέχεται ὁ Mirambel στηριζόμενος ἐπὶ τοῦ μοναδικοῦ παραδείγματος ἄχιουνας < ἐχίνος, δὲν δυνάμεθα νὰ ἀποδεχθῶμεν. Τοῦ ὀνόματος ἄχιουνας ὁ περισσύτερον ἐν χρήσει τύπος εἶναι ὁ τῆς αἰτιατικῆς διὰ τὴν συχνότητα τῶν φράσεων—πᾶσι γιὰ ἄχιούνους—μαζεύουσι ἄχιούνους—βουτοῦσι γιὰ ἄχιούνους—, ἢ τελευταία αὕτη φράσις λέγεται σκωπτικῶς καὶ ἐπὶ ὀλισθαίνοντος. Τείνουσα πρὸς ἀφομοίωσιν πρὸς τὴν λήγουσαν ου ἡ τονουμένη παραλήγουσα ἔλαβε τὴν μορφήν ιου. Ἐπέδρασεν ἴσως καὶ ἡ φθογγολογικὴ συνάφεια πρὸς τοὺς πολυχρήστους τύπους χιούνου—χιουμένος καὶ χιουμένη, λεγομένους καὶ σκωπτικῶς ἐπὶ παντὸς δυσκινήτου. Τὸν τύπον ἄχιουνας ἐξαπατηρῶσα μὲν μοναδικόν, διότι οἱ τύποι ζούλια καὶ πλεξούδα, τοὺς ὁποίους λέγει ὁ Mirambel ὅτι ἤκουσε, εἶναι ξένου πρὸς τὸ ἰδίωμα τοῦτο, ἐνθα λέγονται πάντοτε ζήλια καὶ πλεξίδα. Ὁ τύπος σουσουράδα, χρησιμοποιοῦμενος μόνον σκωπτικῶς ἐπὶ φλυάρου γυναικός, εἶναι ἀναμφιβόλως δάνειον.

Τὸ παρατηρούμενον ἐνίοτε εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλληνικὴν καὶ τινα τῶν ἰδιωμάτων ι > ου δὲν ἐμφανίζεται εἰς τὸ Ταινάριον ἰδίωμα. Χαρακτηριστικῶς ἀναφέρομεν ὅτι ἐκ τῶν ἀναγραφομένων ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι, ΜΝΕ, 292, τύπων παρεχόντων ι > ου γνωστός εἶναι ἐν Ταινάρῳ μόνον ὁ τύπος σουσάμι, ὅστις εἰσῆλθε μετὰ τοῦ πράγματος. Ἐν τῇ Τσακωνικῇ λέγεται σουσάνι.

Ἀρκοῦμενος ὁ Mirambel εἰς τὸ μοναδικὸν παράδειγμα ἄχιουνας, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἰς τὸ ἰδίωμα τῆς Μάνης παρατηρεῖται τὸ φαινόμενον ι > ου δημιουργεῖ ἀναμ-

1) Ὁ Χατζιδάκις διέθετε μικρὸν ἀριθμὸν τύπων καὶ τούτων κακῶς ἀποθησαυρισθέντων, ἐντεῦθεν δὲ ἡ ἀρχὴ τῶν ἐπιφυλάξεών του.

φιβόλως εις τὸν ἀναγνώστην πολλὰς ἐπιφυλάξεις. Τὴν ἄποψιν ταύτην ἀκολουθῶν γράφει ἐν τῇ ἐπομένῃ σελίδι 79. «Οἱ τύποι τῆς διαλέκτου τῆς Μάνης αchiounού, chiounιού, chióyrou (ἔνθα πιθανόν νὰ ἐγένετο ἀφομοίωσις τῆς προηγουμένης συλλαβῆς πρὸς τὴν ἐπομένην, μολονότι ἤκουσα πάντοτε εἰς τὴν ὀνομαστικὴν choinί καὶ ὄχι *chiounί) καὶ τὰ ἄχουρα, σκουολά—παρὰ τὰ ἄχουρα, σκουλά καὶ χιούνου ἐννοοῦνται ὡς δάνεια τῆς Τσακωνικῆς ἢ ὡς ἐπιβιώσεις μιᾶς χρήσεως ἀνηκούσης εἰς μερίδα τῆς νεοελληνικῆς, πάντως μεταγενεστέρας τῆς ἐξελίξεως τοῦ υ εἰς ι». Εἰς τὴν φράσιν «πάντως μεταγενεστέρας τῆς ἐξελίξεως τοῦ υ εἰς ι», εἶναι προφανὴς ἡ ἐπίδρασις τῆς ὁμάδος Ψυχάρι, Hesselíng, Pernot, οἵτινες οὐδεμίαν προθυμίαν ἐπέδειξαν πρὸς ἀναγνώρισιν Δωρικῶν στοιχείων ἐν τῇ Τσακωνικῇ. Ἰσχυρίζομενος ὁ Mirambel ὅτι τὸ ιου προήλθεν ἐκ τοῦ ι, ὅπερ ἡλλοίωσεν ἡχηρὸς τις φθόγγος (λ, ν, ρ), χωρὶς νὰ προσκομίσῃ οὐδὲν ἀποδεικτικὸν στοιχεῖον, δὲν ἐξέρχεται τῶν ὁρίων μιᾶς ἀπλῆς εἰκασίας. Προκειμένου νὰ ἐλέγξωμεν ἀκριβέστερον τὰς περὶ τῆς ἐξελίξεως τῶν φθόγγων οἱ καὶ υ ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἰδιώματι διατυπωθεῖσας ἀπόψεις, παραθέτομεν ἐνταῦθα πῖνακα τύπων εἰλημμένων ἐκ τοῦ Ταίναριου ἰδιώματος, ἐν οἷς παρατηροῦνται τὰ ὑπὸ μελέτην φαινόμενα καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων τύπων ἐθεμελιώθησαν αἱ ὑπὸ τῶν μελετητῶν ἄχρι τοῦδε διατυπωθεῖσαι δοξασαί. Παραβάλλομεν ἀντιστοίχως ὁμοίους τύπους, εἰλημμένους ἐκ τῆς Τσακωνικῆς, τῇ βοηθείᾳ τῶν ὁποίων ἐλπίζομεν νὰ καταλήξωμεν εἰς χρήσιμα συμπεράσματα.

ου=v [u].

Ταίναρον.

ἄγκουρα
θρούμπα
κρούσταλλο
καμπούνου(καμμού
κουριστάρικος
κουβέλλι (¹)
μουζήθρα
μουγκανειῶμαι
μουγκανητό
ξουρίζου

ποῦρος, ὁ
ρουκάνι
ρουκανίζου
σκούζου(σκύζω
σουκιᾶ
σοῦκο
σουκόφυλλο
φραγκόσουκο
συννοῦμαι(συννοοῦμαι
σούρνου
σούρτακα
σούρτης
σουρτάρι
σουρτοφελειᾶ

Τσακωνιά.

ἄγκουρα
κρούσταλλε

κουβέλλι

ξουρίζου
ξουράθι
ποῦρε=ἄ. ἐ. πυρὸς
ρουκάνι
ρουκανίνδου

σοῦκο
σοῦκα, τὰ

σούρου
σοῦρτε

1) Ἡ λέξις εἰς Ταίναρον ἀπαντᾷ ἐν τῇ φράσει "ἂν ἦτανε ὅλοι οἱ βαβοῦλοι γιὰ μέλι, ξκανα κι ἐγὼ κουδέλλι (=κυφέλην)".

Ταίναρον.

σούφρουλα(σύρφη¹⁾
 στομπανίζου
 τούμπανο
 τουραγνοῦ
 τρικούκουλο (τρικόμβυλον)
 τροῦπα
 τρουπολέβας
 τρουπολεβιάζου
 τρουπάνου
 φουχιάζου (φυσιάω)

Τσακωνιά.

τούμπανε
 τρικούκουλε
 φουσοῦ
 φουσατέ (φουσητός)

ιου=υ [ü].

ἄχιουρα
 ἄχιουρίζου
 ξαχιουρίζου
 κιουρίστακα
 κιουρίστρα
 κιουροῦ
 Κιουράννα
 πορτογιούρης, α, ικο
 σύγιουρα
 χιούνου
 πιχιούνου
 χιουμένος, -η, -ο
 χιουτός, -ή, -ο

(ἄχουρε — ἄχυρῶνα)

κιούφου
 κιούλε
 κιουκιουρίου
 Τσουράννα²⁾
 γιούρε
 γιουρίζου

ιου=οι [ü].

σκιουνι
 χιοῦρος
 χιουρόσγουρνα
 Χιουρέας (ἐπώνυμον)
 Χιουρόγιαννης (παρωνύμιον)
 σκατζόχιουρας
 Χιουρί (παρωνύμιον)

σκοινι
 χιοῦρε
 χιούρακα
 χιουρινέ
 σκαντζόχιουρε
 χιουρί

Ἐπὶ τῇ βάσει τῶν τύπων τούτων, τῶν εὐρισκομένων εἰς καθημερινὴν χρῆσιν μέχρι σήμερον ἐν τῷ Ταίναρῳ ἰδιώματι, πρέπει νὰ ἐξετασθῶσι τὰ τῆς ἐξελλίξεως τῶν φθόγγων υ καὶ οι ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ.

Ὁ Χατζιδάκις, ὡς εἶδομεν, Ἀθηνᾶς 42, 107, ἔγραψε : «Τὸ υ (καὶ τὸ οι) διετέθησαν ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ διαφόρως ἢ ἐν τῇ συνήθει νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ, ἥτοι ἐτράπησαν εἰς ἰου». Τὴν αὐτὴν γνώμην εἶχε περὶ τῆς ἐξελλίξεως τῶν φθόγγων τούτων εἰς τὰ ἰδιώματα Μεγάρων, Αἰγίνης κλπ. Ἡ ἀληθὴς προφορὰ τοῦ υ εἰς τὰ ἰδιώματα Μεγάρων κλπ. κατὰ τὸν Χατζιδάκιν (Γλ. Ἑρευναι 1, 75) ἦν ἡ ιυ. Περὶ τῶν

1) Πρβλ. Φάδην, Δεξιμογραφικὸν Δελτίον, Α (1939), σ. 122 κ.εξ. καὶ Κουτσιλιέρην, Λαογραφία, ΙΖ, σ. 449, σημ.

2) Περὶ τῆς τροπῆς Κυρ—χιουρ—τσουρ βλ. Δεξικὸν Δέφνερ, ἐν λ. ἐτσουτσουράκα.

τύπων δὲ τῶν παρεχόντων νῦν ἡ ἀντί μ παρατηρεῖ ὅτι «τὸ πρῶτον στοιχεῖον προηγουμένου συριστικοῦ σ, ζ, ξ, ψ, τσ, μετὰ τὴν συνίζησιν ἐσιγήθη. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ὀνομάζομεν ἀπώλειαν τῆς οὐρανώσεως καὶ λέγομεν ὅτι παρατηρεῖται καὶ ἐν ἄλλοις πολλοῖς ἰδιώμασιν (πρβλ. Γλωσσολ. Μελέτ. Α, σ. 552 κ.ἐξ.). Οὕτω λέγεται ἄξος, ἄξα, ἀνιψός». Ἐπιχειρῶν (Γλωσσολ. Μελέτ. 550 κ.ἐξ.) νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ἐν τῇ Τσακωνικῇ τὸ υ μετὰ τὰ ὀδοντικά, μετὰ τὰ ὑγρά λ, ρ, μετὰ τὸ ν, σ, ζ, καὶ ἐν ἀρχῇ λέξεως προεφέρετο ὡς μ εἶπεν ὅτι οἱ τύποι σοῦκο, σοῦρου, ξουρίζου, ψούχα, προήλθον ἐκ τῶν ὁμαλῶν τύπων σιούκο, σιούρου, ἀξιούριστε, ψιούχα καὶ διετύπωσε τὴν ἐπαναληφθεῖσαν ἐν Γλωσσολ. Ἐρεύνας ἀποψὴν του, ὅτι δηλαδὴ «Ἐν τούτοις ἄρα συνέβη ὅ,τι καὶ ἐν ἄλλοις τισὶν ἰδιώμασι τῆς νεωτέρας Ἑλληνικῆς, ἥτοι ἀπώλεια τῆς ὑγρότητος τῆς παρατηρουμένης ἐν τῇ ἐκφωνήσῃ τῶν φθόγγων σι, ξι, ψι, τσι, ζι, λι, ρι καὶ ἐπ'ἀνδοξίαις τοὺς καθαροὺς φθόγγους σ, ξ, ψ, τσ, ζ, λ, ρ» (1). Αἱ ἀπόψεις τοῦ Χατζιδάκι, αἱ διατυπωθεῖσαι εἰς τὰς δύο ταύτας ἐργασίας του, προκειμένου περὶ τοῦ Ταινάρου ἰδιώματος, δὲν θὰ δυνηθῶσι νὰ ἐρμηνεύσῃσι τὴν διττὴν προφορὰν τοῦ υ ὡς ἡ καὶ μ.

Ὑποστηρίζων τὰς ἀπόψεις του ταύτας ὁ Χατζιδάκις παραθέτει εἰς ἀμφοτέρας τὰς ἐργασίας τοὺς τύπους, ἄξος, ἄξα, ἀνιψός, δεξιά, γκαρδατσά, καυχησάρις, θράσο, τοὺς προελθόντας ἐκ τῶν ἄξιος, ἀνιψιός, δεξιός κλπ. Οἱ τύποι ἀκριβῶς οὗτοι εὗρισκόμενοι πάντοτε ἐν χρῇσιν ἐν τῷ Ταινάρῳ ἰδιώματι μαρτυροῦσιν ὅτι τὸ φαινόμενον τῆς ἐπ'ἀνόδου εἰς τοὺς καθαροὺς φθόγγους σ, ξ, ψ, κλπ. ἐκ τῶν σι, ξι, ψι, κλπ. δὲν εἶναι ἀνάλογον, προφερομένων πάντοτε ἐν Ταινάρῳ τῶν τύπων ἄκχιος, ἀνιπχιός, δεκχιά, γα'ρ'δ'ιακιά, καυκηχιάρης, χράχιος κλπ. Πρβλ. ἀποσπάσματα μοιρολογιῶν τοῦ παρελθόντος αἰῶνος, —νὰ μὴν ἐφάνη καταπαδὴ στὴν ἄκχια τοῦ Μαννογενιὰ—μόνο νὰ μοῦ φυλάξετε τὸ μπάρπα καὶ τὸν ἀνιπχιὸ τὸ Νικολὸ καὶ τὸ Βρετὸ—ξ Γιάννη παινεχιάρικο καὶ Γιάννη καυκηχιάρικο—. Συνήθης τέλος εἶναι ἡ πρὸς τοὺς νεκροὺς εὐχή "δοκχιὰ (=δεξιά) παραδείσο νὰ βρῆς". "Ὅθεν δυνάμεθα ἀναμφιβόλως νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι εἰς τὸ Ταινάριον ἰδίωμα ἡ συνέπεια τῆς συνίζησεως δὲν θὰ ἦτο ἀπώλεια τῆς οὐρανώσεως, ὡς νομίζει ὁ Χατζιδάκις ὅτι συνέβη εἰς τὰς διαλέκτους Μεγάρων κλπ. καὶ Τσακωνικῆν, ἀλλὰ ἡ συνίζησις θὰ ἐπέφερε τὰς κατὰ λόγον τοῦ προηγουμένου συμφωνίας συνεπίας τὰς καθοριζομένας ὑπὸ τῶν ἐν τῷ ἰδιώματι τούτῳ κρατούντων νόμων. Ἐκ τοῦ ξουρίζου, ἐπὶ παραδείγματι, διὰ τὴν κατὰ τὴν συνίζησιν συντελουμένην ἀηχίαν, ἔδει νὰ προήρχετο ὁ τύπος κχιουρίζου, πρβλ. κχυόμαι(ξυόμαι, ἐκ τῶν τύπων σιούρνου(σύρω καὶ σιουνούμαι)συννοοῦμαι ἔδει νὰ προήρχοντο οἱ τύποι χιούρνου καὶ χιουνούμαι, πρβλ. χειόμαι(σειόμαι. Δὲν δυνάμεθα ὁμοίως νὰ δεχθῶμεν τὴν ἐξέλιξιν θρούμβη(θριούμπα)θρούμπα ἢ τριούπα(τριούμπα)τριούπα, διότι ἐκ τῶν τύπων θριούμπα καὶ τριούπα θὰ προήρχοντο κατ' ἀνάγκην οἱ τύποι θ'ριούμπα καὶ τ'ριούπα, δεδομένου ὅτι ἡ ἐπένθεσις τοῦ παρὰ τὰ συμπλέγματα τρ καὶ θρ συνιζάνοντος ἡμιφώνου εἶναι καὶ νῦν ἄνευ ἐξαιρέσεων.

"Ὅθεν ἐκ τῶν πραγμάτων εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ δεχθῶμεν μίαν ἐκ τῶν ἐξῆς δύο ἀπόψεων, ἥτοι α) τὸ φαινόμενον υ=ου εἶναι γνῶρισμα τοῦ Ταινάρου ἰδιώματος παλαιὰν ἔχον τὴν προέλευσιν ἢ β) οἱ Μεγαρεῖς ἢ οἱ Τσάκωνες ἢ ἄλλοι τινὲς ἐκ τοῦ φθόγγου ιου(υ, ἀφ'οὗ ἀνέμενον νὰ σιγηθῇ παρ' αὐτοῖς τὸ ἡμίφωνον, ἐδίδαξαν ἀκολουθῶς τὸ κεκαθαρμένον ου εἰς τοὺς οὐνίτας Ταινάρους. Οὐνίτας ἀπεκάλει τοὺς Ταινάρους ὁ καθηγητὴς Πεζόπουλος διὰ τὴν συχνότητα τῆς χρήσεως τοῦ φθόγγου ου. Διάφορον ἐξέλιξιν τοῦ υ εἰς τὸ ἡμέτερον ἰδίωμα καὶ οὐχὶ ὁμοίαν πρὸς τὴν ἐν τῇ Τσακωνικῇ παρατηρουμένην ἰσχυρίζεται ὅτι διεπίστωσε καὶ ὁ Mirambel γράφων (αὐτόθι, σ.

1) Γλωσσολ. Μελέτ., 1, 552.

80) ὅτι τὸ $u=ou$ ὡς καὶ τὸ $\omega=ou$ δὲν ἐμφανίζουσι τὰ ἀποτελέσματα ἰδίας ἐξελιξεως. Καὶ περὶ μὲν τοῦ φαινόμενου $\omega=ou$, ἐκ τῶν ἐκτεθέντων ἀνωτέρω, τὸ συμπέρασμα τοῦ Mirambel ἀπεδείχθη, νομίζομεν, ἀβάσιμον, ἀλλὰ καὶ τὰ περὶ τῆς ἐξελιξεως τοῦ u ἐν τῷ ἡμετέρῳ ἰδιώματι πιστεύομεν ὅτι θὰ ἀποδειχθῶσι βεβαιωμένα.

Τὴν παρουσίαν τοῦ φθόγγου u εἰς τὴν θέσιν τοῦ παλαιοῦ u , τὴν παρατηρουμένην εἰς πληθὸς λέξεων τοῦ Ταινάρου ἰδιώματος, πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἐπιβίωσιν τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ φθόγγου τούτου, καθόσον μάλιστα ἡ γνωστὴ ἐκ πολλῶν νεοελληνικῶν ἰδιωμάτων ἐξέλιξις i του δὲν παρατηρεῖται εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιώμα. Ἐάν ἡ προφορὰ τοῦ u ὡς u ἦτο μεταγενεστέρα τῆς ἐξελιξεως $u>\ddot{u}$ i , ἔδει νὰ ἐνεφανίζετο ὁ φθόγγος u καὶ εἰς τὴν θέσιν ἄλλου τινὸς φθόγγου ἐξ ἐκείνων, οἷτινες ἀπὸ τοῦ 10ου αἰῶνος ταυτισθέντες προφέρονται ὡς i . Δὲν δυνάμεθα ἐπίσης νὰ παραβλέψωμεν τὸ γεγονός ὅτι ἱκανὸς ἀριθμὸς τύπων παρεχόντων $ou=ou$ ἀπαντᾷ μόνον ἐν Ταινάρῳ καὶ Τσακωνίᾳ, ἀγνοεῖται δὲ ὑπὸ τῶν ἄλλων διαλέκτων, πρβλ. κουβέλλι, φουχιάζου, ποῦρος, ἄγκουρα, σοῦρνου (!) κλπ.

Σημαντικὸν στοιχεῖον ἀποτελοῦσιν ἀναμφιβόλως καὶ τὰ τοπωνύμια τῆς περιοχῆς, τῶν ὁποίων ἱκανὸς ἀριθμὸς ἐμφανίζει τὸ φαινόμενον $u=u$. Πρβλ. Βοίττουλο τό, τὸν τύπον τοῦτον εὐρίσκωμεν εἰς τοὺς Πορτολάνους, πρβλ. A. Delatte, Les Portulans Grecs, Paris 1947.

Ὁ Κοραῖς, εἰς τὰ Στράβωνος Γεωγραφικά (ἐκδόσις τοῦ Ἰδίου, Δ, σ. 148), ἀναγράφων τὸν τύπον Βοίτουλο, σημειώνει καὶ τὴν ἐπικρατοῦσαν ἀντίληψιν, ὅτι διὰ τοῦ ou μαρτυρεῖται ἡ παρὰ τοῖς Λάκωσι προφορὰ τοῦ u ὡς ou . Κ ο ὕ β α, ἢ Κ ο ὕ φ α ἢ, περὶ τῆς προελεύσεως τῶν τ. π. ν. τούτων ἐκ τοῦ κύβη πρβλ. «Πλάτων» (1958) σ. 244 καὶ «Λεξικογραφικὸν Δελτίον», Ἀκαδ. Ἀθηνῶν (1940), σ. 89. Κ ο ζ ο υ ν ᾱ ς < Κ ο ν ο υ ζ ᾱ ς ὁ, παρὰ τὸ χωρίον Σπείρα, διὰ τὰς ἀφθονούσας αὐτόθι κόνυζας. Κ ὁ τ ο υ λ α ς ὁ, <κοτύλη, πρβλ. «Ἑλληνικά» 6 (1933) σ. 267 καὶ 15 (1957) σ. 213. Ξ ο υ ξ ο υ ρ ᾱ φ ι τό, Σ ο υ κ ι ᾱ ρ ε ς οἱ, καὶ Σ ο υ κ ι ᾱ φ ι τό, πολλαχοῦ τῆς Μάνης. Τ ρ ο υ π η τ οἱ οἱ, τ. π. ν. περιοχῆς Λαγίας ἐκ τοῦ τροῦπα, διὰ τὰς αὐτόθι ῥωγμάς. Τ ρ ο υ π ῖ ῥ δ α τά, παρὰ τὸ Σολοτέρι Λαγίας διὰ τὴν αὐτὴν ὡς καὶ τὸ προηγούμενον αἰτίαν. Τ ο ὕ χ ν ο ς ὁ, τ. π. ν. παρὰ τὸ χωρίον Πιόντες, ἐκ τοῦ τύπος διὰ τὴν παρατηρουμένην συνήθως ὁμίχλην. Φ ο υ χ ι ᾱ ζ ο ν τ α ς ὁ, περιοχὴ παρὰ τὰ Κορογονιάνικα Λαγίας. Κατὰ τὰς αὐτόθι χαράδρας οἱ ὀρμητικοὶ ἐκ τῆς θαλάσσης ἄνεμοι παρέχουσιν αἰσθησιν ἥχου μεταξύ βοῆς καὶ συριγμοῦ. Τὸ τ. π. ν. ἐκ τοῦ φυσιάω, ἡ τροπὴ σι>χι κατὰ τὴν συνίζησιν εἶναι κανὼν ἄνευ ἐξαιρέσεων.

Ἐκ τῆς συνεξετάσεως τῶν περιπτώσεων Τσακωνικῆς καὶ Ταιναρίας γλώσσης πειθόμεθα ὅτι ἡ δηλουμένη ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου προφορὰ τοῦ u ὡς ou παρὰ τοῖς Λάκωσιν ἐκληροδοτήθη εἰς ἀμφότερα τὰ ἰδιώματα ταῦτα, ὡς ἀκριβῶς ἐκληροδοτήθη εἰς τὰ αὐτὰ ἰδιώματα καὶ τὸ φαινόμενον $\omega=ou$. Ἐξετάζοντες τὰ περὶ τῆς ἐξελιξεως τοῦ φθόγγου u εἰς τὰς διαλέκτους Τσακωνῶν καὶ Ταινარიῶν, ὡς αὕτη ἐμφανίζεται ἐκ τῆς νῦν μορφῆς τῶν διαλέκτων τούτων, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ διατυπωθεῖσα ἄποψις περὶ διαφόρου ἐξελιξεως τοῦ φθόγγου u εἰς τὰ ἰδιώματα ταῦτα δὲν ἐθεμελιώθη, ὡς ἔδει, ἐπὶ συνεξετάσεως τῶν παρεχομένων τύπων. Ἐκ τῆς συνεξετάσεως τῶν τύπων, οἷτινες τὸ γε νῦν παρέχονται ἐκ Ταινάρου καὶ Τσακωνιάς, οὐδὲν διδασκόμεθα περὶ διαφόρου ἐξελιξεως τοῦ φθόγγου u εἰς τὰ ἰδιώματα ταῦτα.

Ὁ Χατζιδάκις, ὡς καὶ ἀνωτέρω ἐσημειώσαμεν, (ἐν Γλωσσολ. Μελ.. 557) παρατηρεῖ: «Δήλον ὅρα ὅτι τὸ γ ἐν τῇ Τσακωνικῇ διαλέκτῳ, διασφῶζον ἀδιακόπως τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ προφορὰν ὡς u καὶ i , οὐδέποτε συνέπεσε τῷ ἐκ τοῦ u προελθόντι ἀπλῶ φωνήεντι i ,

1) Κατὰ πληροφориαν τοῦ Σεβαστοῦ μου κ. Κ. Γεωργούλη ἀπαντῶσιν οἱ τύποι κουδέλλι καὶ σοῦρνω ἐν Μεσσηνίᾳ, προφανῶς διὰ τὴν στενὴν μετὰ τῆς Μάνης συνάφειαν.

ὄθεν i, ὅπως ἀποδεδειγμένως ἐγένετο ἐν ταῖς λοιπαῖς Ἑλληνικαῖς διαλέκτοις, ἀλλ' ὅτι ἐν τῇ Τσακωνικῇ τὸ μὲν οἱ ἐτράπη εἰς ἀπλοῦν φθόγγον ü—i, τὸ δὲ Y διετήρησε τὴν ἀρχαίαν αὐτοῦ προφορὰν». Μεταξὺ τῶν λοιπῶν Ἑλληνικῶν διαλέκτων συμπεριλαμβάνει καὶ τὸ Ἰδίωμα τῆς Μάνης, τοῦτο σαφῶς ἐδήλωσεν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἶδομεν, λέγων (*Ἀθηνᾶς 42,107) ὅτι τὸ u (καὶ τὸ οἱ) διετέθησαν ἐν τῇ διαλέκτῳ ταύτῃ (δηλ. τῆς Μάνης) διαφόρως ἢ ἐν τῇ συνήθει νεωτέρᾳ Ἑλληνικῇ, ἥτοι ἐτράπησαν εἰς—iou.

Κατ' ἀρχὴν τοῦτο νομίζομεν ἐξεταστέον: Δυνάμεθα συγκριτικῶς ἐξετάζοντες τὸ εἰς τὴν διάθεσίν μας ὕλικόν νὰ ἀποδείξωμεν ὅτι εἰς μὲν τὴν Τσακωνικὴν τὸ οἱ ἐτράπη εἰς ἀπλοῦν φθόγγον ü—i, εἰς δὲ τὸ Ταινάριον Ἰδίωμα, ταυτισθὲν πρὸς τὸ u, ἐμφανίζει τὴν ἐξέλιξιν $\overset{\circ}{\underset{\circ}{\text{ü}}} > \text{ü} > \text{iou}$; Τὰ παραδείγματα τὰ ὁδηγήσαντα τὸν Χατζιδάκιν εἰς τὴν

διατύπωσιν τῆς τοιαύτης ἀπόψεως εἶναι οἱ τοῦ Ταιναρίου Ἰδιώματος τύποι σκῑουνὶ καὶ χῑοῦρος, ἀλλὰ ὁ τύπος χῑοῦρος ἀπὸ τοῦ παρελθόντος τοῦλάχιστον αἰῶνος ἀπαντᾷ καὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν. Ὁ Δέφνερ διὰ τοῦ Λεξικοῦ του οὐδεμίαν ἀμφιβολίαν ἐπιτρέπει. Πρβλ. «σοῦρε, ὁ=ὁ χῑοῦρε (¹), ὁ χοῖρος. Τὸ ἤκουσα συχνά». Αὐτόθι ἐν λ. «σκαντζόχιοῦρε, ὁ», πλ. «οἱ σκαντζοχῑοῦροι». Τὸν δευτέρον τῶν τύπων ὁ Δέφνερ ἤκουσε καὶ κατέγραψεν ἐν τῷ Λεξικῷ του σκῑοινί, ἥτοι χοινί. Τὸν αὐτὸν τύπον χοινί παρέχει καὶ ὁ Μίραμπελ ἐκ Μάνης (σ. 79). Ὅθεν καὶ ἐκ τοῦ τύπου τούτου οὐδόλως δικαιολογεῖται ἡ διατυπωθεῖσα ἀντίληψις περὶ διαφόρου ἐξελλίξεως τοῦ φθόγγου οἱ, ἀντιθέτως δὲ διὰ τοῦ παρεχομένου ὑπὸ τοῦ Δέφνερ καὶ τοῦ Μίραμπελ τύπου χοινί θὰ ἔλεγέ τις ὅτι ἐνισχύεται ἡ ἀντίληψις περὶ ὁμοίας ἐξελλίξεως τοῦ φθόγγου τούτου εἰς ἀμφοτέρω τὰ Ἰδιώματα. Ἡ ἀκριβὴς προφορὰ τοῦ φθόγγου οἱ καὶ διὰ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὰ παρακείμενα σύμφωνα, ἐν τῇ λέξει σκῑοινί δὲν δύνανται νὰ καθορισθῇ ἐπακριβῶς καὶ μάλιστα ἀπὸ τὸν μὴ οἰκείως πρὸς τὸ Ἰδίωμα ἔχοντα. Εἰς τὸ παλαιὸν Ἀθηναϊκὸν Ἰδίωμα δὲν προσέφερετο ὡς u οὔτε ὡς ü, ἀλλὰ ἠκούετο ὡς τὴ μεταξὺ τῶν φθόγγων u καὶ ü (πρβλ. Pernot, Introduction, p. 111). Τὸ Τσακωνικὸν σκῑοινί παραβαλλόμενον πρὸς τὸ Ταινάριον σκῑουνί, ἔνθα ὁ φθόγγος οἱ σαλεύει μεταξὺ τοῦ i καὶ ü, δὲν νομίζομεν ὅτι δικαιολογεῖ τὴν ἀντίληψιν περὶ διαφόρου ἐξελλίξεως τοῦ φθόγγου οἱ εἰς τὰ Ἰδιώματα ταῦτα. Εἰς τὴν αὐτὴν Τσακωνικὴν διάλεκτον, ὡς διδασκόμεθα ἐκ τοῦ Λεξικοῦ Δέφνερ, ἢ λ. στυφνὸς ἀποδίδεται διττῶς διὰ τῶν τύπων κ'ῑουχρέ καὶ τ'σουχρέ, ἀνάλογόν τι προδίδουσι καὶ οἱ τύποι χοινί καὶ χῑοῦνι τῶν Τσακόνων καὶ Ταιναρίων, ἥτοι τὸ συγκεχυμένον τῆς προφορᾶς καὶ τὸ ἐπιφαλὲς τῆς φωνητικῆς ἀποδόσεως. Ὁ τύπος ἀποκιοιμουῖμαι, δν παραθέτει ὁ Χατζιδάκις (*Ἀθηνᾶς 42, 108), δὲν ἀπαντᾷ ἐν Ταινάρῳ, ἔνθα λέγεται ἀποκοιμουῖμαι—ἀποκοιμηθοῦ—ἀποκοιμήθηκα, ἀλλὰ καὶ ἂν παρ'δεχθῶμεν ὅτι ἐλέχθη ποτὲ κῑούβου, τοῦτο πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ σχετισθῇ πρὸς τὸ Τσακωνικὸν κῑούψου, ἀμφοτέρω δὲ πρὸς τὸ κύπτω. Τὸ κύπτω ἐν τῇ Τσακωνικῇ κῑούφου, ἐν δὲ τῷ Ταινάρῳ νῦν μὲν σκῑόβου, παλαιότερον δὲ σγούφνου, οἱ χρόνοι σγούψου, ἔσγουψα καὶ σήμερον ἐν χρήσει. Ἐπὶ τῆς ἀπόψεως ὅτι εἰς μὲν τὴν Τσακωνικὴν οἱ τύποι χῑοῦρε, σκαντζοχῑοῦροι καὶ χῑοῦρι εἶναι ἐπείσασκοι, οἱ δὲ τῶν Ταιναρίων χῑοῦρος, σκαντζόχῑουρας καὶ χῑοῦρι γηγενεῖς, εἶναι προφανὲς ὅτι δὲν δύνανται νὰ θεμελιωθῇ ἀντίληψις περὶ διαφόρου διαθέσεως τοῦ φθόγγου οἱ εἰς τὰ Ἰδιώματα ταῦτα. Τὸ πλῆθος τῶν τύπων τῶν παρεχόντων εἰς ἀμφοτέρω τὰ Ἰδιώματα τὴν ἐξέλιξιν οἱ καὶ οἱ ἐλάχιστοι οἱ παρέχον-

1) Τὸν αὐτὸν τύπον «χῑοῦρε» παρέχει καὶ ὁ θηρεῶν ἀρχαιοπινῇ στοιχεῖα Μ. Λεκάς. Πρβλ. Μ. Λεκοῦ, Περὶ Τσακόνων καὶ Τσακωνικῆς Διαλέκτου, σ. 90

τες οι>υ, κοινοί εις ἀμφότερα ὄντες, δὲν συνηγοροῦσι προφανῶς ὑπὲρ τῆς διαφόρου ἐξελιξεως τοῦ φθόγγου τούτου.

Ἐκ τῶν ἐκτεθέντων περὶ τῆς ἐξελιξεως τῶν φθόγγων υ καὶ οι εἰς τὰ ἰδιώματα Ταιναρίων καὶ Τσακῶνων, νομίζομεν ὅτι δυνάμεθα νὰ προβῶμεν εἰς τὴν διατύπωσιν τῶν ἐπομένων δύο διαπιστώσεων: 1) Ἐκ τῆς νῦν μορφῆς τῶν διαλέκτων Τσακῶνων καὶ Ταιναρίων συνάγεται ὅτι εἰς ἀμφότερα τὰ ἰδιώματα παρατηροῦνται ἐπιβιώσεις τῆς ἀρχαίας προφορᾶς τοῦ υ ὡς ου, καὶ 2) ὅτι τὰ λεχθέντα περὶ διαφόρου ἐξελιξεως τοῦ φθόγγου οι στεροῦνται ὁρθότητος, καθόσον ἡ νῦν μορφή τῶν ἰδιωμάτων τούτων ἐμφανῶς ἄγει εἰς τὴν ἀντίληψιν ὅτι ὁ φθόγγος οι τὴν αὐτὴν εἶχεν ἐξέλιξιν εἰς ἀμφότερα τὰ ἰδιώματα.

Ὑπολείπεται νῦν νὰ ἐξετάσωμεν τὸ εἰς τὴν θέσιν τοῦ υ παρατηρούμενον ιυ. Ὁ Χατζιδάκις, ὡς ἀνωτέρω εἶδομεν, νομίζει ὅτι διὰ τοῦ ιυ τούτου δηλοῦται ἡ διττὴ προφορὰ τοῦ υ ὡς υ καὶ ιυ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις Λάκωσι. Χωρὼν ἔτι περαιτέρω καθώρισεν, ὡς εἶδομεν, καὶ τοὺς ὅρους, ὅφ' οὓς ἐμφανίζεται ἑκάστοτε υ ἢ ιυ. Αἱ παρατηρήσεις, ἐπὶ τῶν ὁποίων ἐθεμελίωσε τὴν ἐπιχειρηματολογίαν τοῦ ὁ Χατζιδάκις, προσπαθὼν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι τὸ υ καὶ ιυ τῆς Τσακωνικῆς ἀποτελοῦσιν ἐπιβίωσιν τῆς ὁμοίας προφορᾶς τοῦ υ παρὰ τοῖς Λάκωσι, θὰ ἡδύναντο νὰ συνοψισθῶσιν ὡς ἀκολούθως: α) Προφέρονται ὡς υ καὶ ιυ μόνον τὰ ἐκ τοῦ υ προελθόντα, τὰ δὲ ἀναπτυχθέντα βραδύτερον ἐκ τοῦ μακροῦ ἢ βραχέος ο προφέρονται πάντοτε ὡς υ καὶ οὐδέποτε διττῶς, ἐκ τοῦ δεδομένου δὲ τούτου συνάγει ὅτι ἡ διάσχις τοῦ υ εἰς υ καὶ ιυ εἶναι παλαιότερα τῆς ἐξελιξεως ω=ου, ἥτοι παλαιότερα τοῦ β' ἢ γ' μ. Χ. αἰῶνος, ἀνήκει ἄρα εἰς τὴν Λακωνικὴν καὶ οὐχὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν. β) Τὸ ὑπερωϊκὸν κ, γ, χ δὲν τρέπεται ἐν τῇ Τσακωνικῇ εἰς οὐρανικὸν κῖ, χῖ, J. γ) Τὸ υ οὐδέποτε ἐν τῇ Τσακωνικῇ ἐτράπη εἰς ῖ, διὸ οὐδέποτε συνέπεσε τῷ οι=ῖ. Τὰ παραδείγματα τὰ χρησιμοποιηθέντα ὑπὸ τοῦ Χατζιδάκι κατὰ τὴν ἐξέτασιν τῶν ὑπὸ μελέτην φαινομένων ἐμφανίζουσι τοσαύτας ἀποκλίσεις ἐκ τῶν καθορισθέντων ὅφ' αὐτοῦ ὡς ἀνωτέρω ὄρων, ὥστε δὲν δυνάμεθα νὰ χαρακτηρίσωμεν ὡς ἀβασίμους τὰς ἐπιφυλάξεις τοῦ Pernot ἐπὶ τῶν ἀνωτέρω παρατηρήσεων.

Ἐξετάζοντες τὴν ἀποδεικτικὴν σημασίαν τῶν τριῶν ἀνωτέρω ἀπόψεων τοῦ Χατζιδάκι παρατηροῦμεν ὅτι πράγματι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τοῦ ιυ καὶ εἰς τὴν Τσακωνικὴν καὶ εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιῶμα ἐμφανίζεται πρὸ τοῦ υ τοῦ εἰς τὴν θέσιν τοῦ υ, οὐχὶ δὲ καὶ τοῦ ιυ τοῦ προελθόντος ἐκ τοῦ ω. Ἡ ὁρθὴ αὕτη παρατήρησις ὅμως δὲν ἀποτελεῖ ἐπαρκῆ ἀπόδειξιν, ἐὰν δὲν ἀποδειχθῇ ὁρθὴ καὶ ἡ ἐπομένη, διότι, ἂν παρατηρηθῇ ἐναλλαγὴ οὐρανικῶν καὶ ὑπερωϊκῶν φθόγγων, τότε τὸ πρῶτον στοιχεῖον τοῦ φθόγγου ιυ δὲν προδίδει κατ' ἀνάγκην διάσχις τοῦ υ, δυνάμενην μάλιστα καὶ νὰ καθορισθῇ χρονολογικῶς. Ἐπιφυλάξεις ἀναμφιβόλως δημιουργεῖ καὶ ἡ ἀντίληψις ὅτι τὸ ῖ τῆς Κοινῆς, εἰς τὸ ὁποῖον πρὸ τοῦ 5ου αἰῶνος εἶχε ἐξελιχθῇ τὸ υ, ὡς δι' Ἰσχυροτάτου ἐπιχειρήματος ἀπέδειξεν ὁ ἴδιος ὁ Χατζιδάκις ἀνασκευάζων ἐσφαλμένην ἐπὶ τοῦ θέματος γνώμην τοῦ Wilamowitz (Γλ. Μελετ. 1, 547), παρέμεινεν ἄγνωστον εἰς τὴν Τσακωνικὴν.

Ἐκ τοῦ Ἑσυχίου δὲν διδασκόμεθα τοιοῦτόν τι. Ὁ Pernot, αὐτόθι, p. 110, ἐξετάζων καὶ αὐτὸς τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἑσυχίου παρεχομένους τύπους, ὁρθῶς παρετήρησεν ὅτι ἡ ὑπαρξὶς τῶν πολυαριθμῶν υ ἔναντι τῶν ὀλιγωτέρων ου ἄγει εἰς τὴν σκέψιν ὅτι διὰ τὸν λεξικογράφον ὅλα τὰ υ δὲν ἦσαν ἀπαραιτήτως καὶ ου καὶ ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην παρετηρεῖτο μεγάλη ἐπίδρασις τῆς Κοινῆς. Ὁ Χατζιδάκις ὑπεστήριξεν ὅτι πάντες οἱ τύποι οἱ παρέχοντες υῖ δὲν ἀνήκουσιν εἰς τὴν Τσακωνικὴν, ἀλλὰ εἰσῆλθον διὰ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς καὶ τῶν βιβλίων, ἀπλῆ ὅμως ἀντιβολὴ τοῦ Ἑσυχίου καὶ τοῦ Λεξικοῦ Δέφνερ οὐχὶ ἐπιφυλάξεις δημιουργεῖ, ἀλλὰ μᾶλλον περὶ τοῦ ἀντιθέτου πείθει.

Ἐκ τῶν δεδομένων τούτων εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ παρούσα τοῦ ἡμῶν πρὸ τοῦ ἐκ τοῦ υ προελθόντος υ, εἴτε εἶναι συνέπεια ἀναλογικῶν

ἐπιδράσεων, εἴτε ἀνεπτύχθη κατὰ τὴν σύζευξιν ἐνίων φθόγγων, ὑπηρετοῦν τὴν συμφορὰν αὐτῶν, εἴτε ἐπιδράσεις ἐκ τῆς Κοινῆς προδίδει, δὲν δύναται πάντως νὰ ἀποτελῇ ἀναμφισβήτητον ἀπόδειξιν ἐπιβιώσεως τῆς παλαιᾶς προφορᾶς τοῦ *u* ὡς *u* καὶ *iu*, καθ' ὅσον μάλιστα ἐκ τῶν παρεχομένων παραδειγμάτων τὰ περισσότερα δημιουργοῦσιν ἀμφιβολίας ἢ βεβαιότητα περὶ τῆς τοιαύτης ἐπιβιώσεως.

Ὁ Χατζιδάκις τοὺς τύπους τοὺς παρέχοντας μετὰ τὰ οὐρανικά καὶ χειλικά—του τοὺς νομίζει ἐπεισάκτους ἢ νέους, τὸ αὐτὸ δέχεται καὶ περὶ τῶν παρεχόντων οὐ μετὰ ὀδοντικά ἢ κατόπιν λ, ρ, ν, σ, ζ. Τὴν ἄποψιν ταύτην ὑποστηρίζων γράφει ἐν Γλ. Μελ., 554: «Ὁμοίως ἐπείσакτον πρέπει νὰ κριθῇ τὸ *Jo*υρε ἀντὶ *yo*υρε ἀπὸ τοῦ γύρος καὶ ρουκανίντου ἀντὶ ριουκανίντου, τούμπανε ἀντὶ κιούμπανε, κιούψου ἀντὶ κούψου». Περὶ τῶν τύπων σοῦκο, σοῦρου, ξουρίζου, κλπ. ἐξέφρασε τὴν γνώμην (αὐτόθι, σ. 552) ὅτι πρόκειται περὶ νεωτάτης προφορᾶς, διότι παρὰ τῷ Θ. Οἰκονόμῳ ἀναγιγνώσκονται οἱ ὁμαλοὶ τύποι *σιούκο*, *σιούρου*, *ἀξιούριστε* κλπ. Τὴν παρουσίαν ἐνός) *Y* δέχεται καὶ ὁ Pernot (1), διαφωνῶν βεβαίως μὲ τὴν ἀντίληψιν ὅτι δυνατόν δι' αὐτοῦ νὰ ἐκφράζεται ἡ παλαιὰ τοῦ *u* ὡς *iu* προφορά, ἀλλὰ πρόκειται πάντοτε περὶ ὑστερογενοῦς φαινομένου. Εἰς ἄλλας περιπτώσεις ἀνάπτειν ἡ παρατηρεῖ ἐν τῇ Τσακωνικῇ καὶ ὁ Σ. Δεινάκις γράφων: «Ἐν τῷ τύπῳ *σικρία* ἔχομεν ἴσως ἀνάπτειν τοῦ *i*, ἣν παρατηροῦμεν καὶ ἐν τῷ ῥήματι *ζινίχου*=*σμείγω* καὶ ἄλλοις» (2). Ὁ Pernot θεωρεῖ βεβαίαν τὴν ἀνάπτειν ἐνός) *y* ἐκ τοῦ *s* καὶ τοῦ *ch* τῆς Τσακωνικῆς πρὸ τοῦ *u* καὶ *o*. Πρβλ. αὐτόθι, p. 114: «Il est pour moi certain qu'il s'agit ici d'un y développé par le s et le ch tsakonien, surtout devant u et o, dirait-on».

Μετὰ μεγίστης προσοχῆς πρέπει ἀναμφιβόλως νὰ ἐξετασθῇ τὸ ἀληθές ἢ μὴ τῆς τροπῆς ὑπερωϊκοῦ *κ*, *γ*, *χ* εἰς οὐρανικόν *κ*_ι, *γ*_ι, *χ*_ι. Ἐὰν δὲν δυνηθῶμεν νὰ ἀποκλείσωμεν τὴν ἐναλλαγὴν ταύτην, αἱ ἀπόψεις περὶ ἐπιβιώσεως τῆς παλαιᾶς τοῦ *u* ὡς *iu* προφορᾶς θὰ διατηρήσωσιν ὑποθετικὸν χαρακτήρα.

Εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς τοῦ Δέφνερ ἀνευρίσκομεν τοὺς τύπους ἄχουρα—ἄχυρῶνα, ἀγιούριστε—ἄγυρτε. Ὁ τύπος *Jo*υρε ἐξακριβώθη ἐπείσакτος τοῦ ὀρθοῦ ἔχοντος *yo*υρε (Γλ. Μελέτ., 554). Εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιῶμα ἀπαντῶσιν οἱ τύποι *κ*ιουροῦ, *κ*ιουρίστρα, *κ*ιουρίστακα, ἀλλὰ καὶ *κουροῦ*, *κουριστάρικος*. Πρβλ. ἀπόσπ. μοιρολ. ἔ Πέτρο πέτρα στρογγυλὴ καὶ πέτρα κουριστάρικη.—Καὶ τίθεται τὸ ἐρώτημα οἱ τύποι *γ*ιουρε ἐν τῇ Τσακωνικῇ καὶ *κ*ιουροῦ ἐν Ταινάρῳ θὰ χαρακτηρισθῶσιν ἐπείσакτοι κατ' ἀδήριτον ἀνάγκην; Εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιῶμα συνήθεις εἶναι καὶ οἱ τύποι *κυλοῦ* καὶ *κυλίστακα*. Οἱ συνυπάρχοντες ἐν τῷ αὐτῷ ἰδιώματι τύποι *κυλοῦ*—*κυλίστακα* καὶ *κουροῦ*—*κουριστάρικος*, εἶναι ἀδύνατον νὰ δημιουργήσωσιν διὰ συμφυρμού τινος σύμμεικτον τύπον; Ἐὰν ὅμως οἱ τύποι *Jo*υρε—*κ*ιουροῦ—ἄχιουρα δὲν ἀποδειχθῶσιν ἄσχετοι πρὸς τὴν εἰς τὰ αὐτὰ ἰδιώματα παράλληλον χρῆσιν τῶν τύπων ἄχουρα—ἄχυρῶνα, ἀγιούριστε—ἄγυρτε, *κυλοῦ*—*κουροῦ*, τότε ὁ χαρακτηρισμὸς αὐτῶν ὡς ἐπείσакτων δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ἀναμφισβήτητος.

Ἐὰν ὅμως διατηρήσωμεν τὴν ὑπόνοιαν ὅτι τὸ πρῶτον στοιχεῖον τοῦ φθόγγου *iu* (=u) δὲν εἶναι ἄσχετον πρὸς τὴν παρουσίαν ἐν τῷ αὐτῷ ἰδιώματι τύπων παρεχόντων *u*=u (ἄχουρα) καὶ ἐν ταύτῳ *u*=*ü*ι ἄχυρῶνα, *κουροῦ*—*κυλοῦ* κλπ., τότε τὸ στοιχεῖον τοῦτο δὲν δύναται προφανῶς νὰ ἀποτελῇ ἀναντίρρητον ἀπόδειξιν ἐπιβιώσεως ἀρχαίας τοῦ *u* ὡς *iu* προφορᾶς. Εἰς τὴν παρατήρησιν ὅτι δὲν ἐλέχθη ποτὲ *iu* ἐκ τοῦ *u*=ω, δυνάμεθα ἀσφαλῶς νὰ ἀπαντήσωμεν ὅτι δὲν συνέβη, διότι δὲν ὑπῆρξαν ποτὲ

1) Introduction, p. 114.

2) Ἀθηνᾶς 39, 191.

τύποι παρέχοντες την εξέλιξιν ωῶι, οἱ ὅποιοι συνυπάρχοντες μετὰ τῶν παρεχόντων ω=υ νὰ δημιουργήσωσι τύπους ἀναλόγους πρὸς τοὺς παρέχοντας νῦν υ=υι.

Παρατοῦντες τὴν βραχεῖαν ταύτην ἐπισκόπησιν τῆς ἐξελιξέως τοῦ φθόγγου υ παρθέτομεν ἀριθμὸν τινα τύπων ἐλημμένων ἐκ τῶν περισπουδάστων ἐργασιῶν Δέφνερ (Λεξικὸν Τσακωνικῆς) καὶ Pernot (Introduction κλπ.), ὧν ἡ συνυπαρξὶς δηλοῖ, νομίζομεν, ὅτι αἱ ἐπιφυλάξεις περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ πρώτου στοιχείου τοῦ φθόγγου ιυ δὲν εἶναι ὅλως ἀβάσιμοι, πρβλ. ἄρτουμα—ἄρτυμα, βαθύτερε—βαθιότερε—βαθιούλε, νοιρίζου—νιοιρίζου, τσουλέ—κιοιulé, τσουχρέ—κιουχρέ, ψούχα—ψούχα, ἐψιλοι—ἐψιού(=ὀπτιλός, μάτι), δοχύρι (εἰς Ἡσύχιον διφουρα), κιούφου=κύπτω (κοιμῶμαι), παναθούρι—παναθιούρι, σρύγγι—σῶγγι (θρούμπι), νοικοτζούρι—νοικοτζούρι, κοῦε—στζύλλε.

Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται, νομίζομεν, ὅτι οὔτε τὴν τροπὴν ὑπερωϊκοῦ εἰς οὐρανικὸν δυνάμεθα νὰ ἀποκλείσωμεν οὔτε ἐπιδράσεις τύπων τῆς Κοινῆς, διὰ δανείων παρεχόντων τὸν φθόγγον ιυ, νὰ ἀρνηθῶμεν. Κατὰ ταῦτα τὰ ιυ=υ τῆς Τσακωνικῆς καὶ τοῦ Ταιναρίου ἰδιώματος δύνανται νὰ ὀδηγῶσιν εἰς εἰκασίας, περὶ ἐπιβιώσεως διττῆς προφορᾶς τοῦ υ, οὐχὶ ὅμως καὶ εἰς βεβαιότητα.

ΕΤΕΡΑ ΔΩΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΝ Τῷ ΤΑΙΝΑΡΙῷ ΙΔΙΩΜΑΤΙ

Ἐκ τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων κατεδείχθη, νομίζομεν, ἡ συγγένεια τῶν ἰδιωμάτων Ταιναρίων καὶ Τσακωνῶν καὶ αἰτιολογεῖται ἡ ἀντίληψις περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ Ταιναρίου ἰδιώματος ἐξ ἀρχαίας Λακωνικῆς διαλέκτου.

Ὁ διαβηματίζων τὴν Ταιναρίαν χώραν καὶ νῦν ἔτι παρακολουθῶν τοὺς ἐγχωρίους συνομιλοῦντας ἐκ τοῦ πλησίον, εἴτε συνδιαλεγομένους ἐξ ἀποστάσεως, ὡς πολλάκις συμβαίνει εἰς αὐτοὺς, διὰ τὴν μορφολογίαν τοῦ ἐδάφους καὶ τὴν κατὰ συνοικισμοὺς διαβίωσιν, πολλὰς λαμβάνει ἀφορμὰς, διὰ νὰ στρέφῃ τὴν σκέψιν πρὸς τὸν μεσαιωνικόν, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀρχαῖον Ἑλληνισμόν.

Τὰ Δωρικά στοιχεῖα συνεχίζουσι ζωηράν τὴν παρουσίαν των εἰς τὸ λεξιλόγιον τῶν Ταιναρίων, παρὰ τὴν ἀλλοίωσιν τὴν ὁσημέραι συντελουμένην δι' οὓς λόγους ἀλλαχοῦ ἐξεθέσαμεν (1).

Παραθέτομεν κατωτέρω ἀριθμὸν τύπων ἀκουομένων καθ' ἐκάστην ἐν τῇ Ταιναρίᾳ περιοχῇ, οἵτινες διατηροῦνται ὑπὸ τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἀκριβῶς ἐλέχθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχαίων Λακωνῶν.

Συνήθης εἶναι ὁ τύπος σ ι γ α ν ὁ ς, λεγόμενος ἐνίοτε καὶ σ ι γ α λ ὁ ς. Πρβλ. ἀπόσπασμα μοιρολογίου,

*"Ε Παναγή μου σιγαλὲ
Νικόλα καπρικιάδιε,*

ἐντεῦθεν καὶ παρωνύμιον Σιγαλὸς καὶ τὸ νῦν ἐν τῷ χωρίῳ Προφήτης Ἥλιας ἀκουόμενον πατρωνυμικὸν Σιγαλᾶκος. Διὰ τὸ Δωρικὸν α τοῦ θέματος τῆς λέξεως σιγαλὸς βλ. Χατζιδάκιν, ΜΝΕ 1, 79.

Προκειμένου νὰ χαρακτηρίσωμεν τύπον τινὰ Δωρικὸν καταφεύγομεν κατὰ προτίμησιν εἰς τὸν Χατζιδάκιν καὶ διὰ τὸ κύρος τοῦ ἀειμνήστου ἀνδρός, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἐπιπρόσθετον λόγον ὅτι ὁ Χατζιδάκις ἀνεγνώριζεν ὡς Δωρικά μόνον τὰ ἀναμφισβητήτως τοιαῦτα. Ἀπορρίπτων τὴν ἄποψιν ὅτι ἡ νέα Ἑλληνικὴ διεμορφώθη ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς Δωρικῆς, διετύπωσεν, ὡς γνωστόν, τὴν γνώμην ὅτι τὰ νεώτερα Ἑλληνικά ἰδιώματα προέρχονται ἐκ τῆς Κοινῆς τῆς διαμορφωθείσης ἐκ τῆς Ἀττικῆς, τὴν ἀντίληψιν δὲ ταύτην ὑπεστήριξε δι' ὅλου τοῦ ἔργου του.

1) Πλάτων 19]20 (1958), σ. 240.

Κατὰ τὸν Χατζιδάκιν (MNE 2, 205) τὸ Κυθήριον ἔλυσσος «δύναται τις νὰ ἀναγάγῃ εἰς τὸ Λακωνικὸν ἔλυσσος γνωστοῦ ὄντος ὅτι ἐν τῇ Λακωνικῇ διαλέκτῳ ἐξεφωνεῖτο σ ἀντὶ θ». Ὁ ἔλυσσος ἐν Ταινάρῳ διὰ τὴν τροπὴν σ>ζ προφέρεται σήμερον ἔ λ υ ζ ο ς, καλοῦσι δὲ ἔ λ υ ζ ο τὸν ἐρινεόν, ὁμοίως δὲ ἔ λ υ ζ ο καὶ τὸν κάρπὸν τοῦ δένδρου τούτου.

Εἰς καθημερινὴν χρῆσιν εὐρίσκονται θηλυκὰ ὀνόματα παρέχοντα Δωρικὸν α. Τὸ ἐκ φήμης γνωστὸν ἐν Λαγίᾳ λέγεται «ἀπ' ἀκούα», ἀλλὰ καὶ ἀντὶ τῆς λ. φήμη χρησιμοποιεῖται ὁ ὄρος ἀ κ ο υ ᾶ καὶ σπανιώτερον ἀ κ ο ᾶ. Πρβλ. ἀπόσπασμα μοιρολογίου,

*"Ε Φάνη μου μελιγαλᾶ (1)
πὼ 'βγαλες λάμπη κι' ἀκοᾶ
ς' ὅλα τῇ Μάνης τὰ χω'ρά.*

Συνήθης εἶναι καὶ ἡ λ. π ν ο ᾶ λεγομένη πολλάκις εἰς τὴν ἀπειλητικὴν φράσιν «θὰ ζε λαυρακώσου καὶ θὰ ζοῦ ἀφήκου μόνο τῇ ἡνοᾶ», ἥτοι θὰ σοῦ ἐπιτεθῶ καὶ θὰ σὲ ἀφήσω ἡμιθανή. Τὸν τύπον β ο υ ᾶ ἀκούει τις εἰς φράσεις ὡς «ἀκοῦ μία βουὰ καὶ λέου 'τι θὰ 'ναι τὸ πατόρι» ἢ «ἀκούεται μία βουὰ ἀπὸ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μιλλὰ δὲν καταλαβαίνου».

Ἡ Δωρικὴ κατάληξις -α διτηρήθη κατὰ τὸν Χατζιδάκιν (2) εἰς τοὺς τύπους τούτους ἀναλλοίωτος. Γνωστὴ ἐν Ταινάρῳ καὶ ἡ λ. ἄ χ ν α ἐκ τῆς συνηθεστάτης φράσεως «μὴ βγάνης ἄχνα», ἥτοι μένε βουβός. Ἐξ ἴσου συνήθης ἡ λ. δ ο μ ᾶ. Πρβλ. «μέχρι νὰ κάμης δομὰ κατόπι θὰ δόνε τρουπήσης εὐκολα τὸ δοῖχο».

Τὸ φορητὸν λίκνον τὸ κατασκευαζόμενον ἐκ δέρματος καλοῦσι ν ι ᾶ κ α. Τὸν τύπον τοῦτον ὁ Χατζιδάκιν (MNE 1, 72) ἐχαρακτήρισεν ὡς Δωρικὸν ὑπόλειμμα.

Τὸν κρυψίνου καὶ πανοῦργον ἄνδρα καλοῦσι χ α ρ α μ π ὶ. Πρβλ. «ἀπὸ τὸ Γιώργη δὲ μαθαίνεις τίποτα, γιατί δὲ μιλλᾶ, ἔναι χαραμπός» καὶ ἰσοδύναμος φράσις «ὁ Γιώργης δὲ βγάνει κουβέντες, ἔναι βαθὺ λαγκάδι».

Ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν ἀρχικὴν σημασίαν χρησιμοποιοῦσι ὡς προσηγορικὸν τὸν Δωρικὸν τύπον χ α ρ α μ ὶ ἀποκαλοῦντες χ α ρ α μ π ὶ τὸ βάραθρον. Γνωστὸς ἐν τῇ περιοχῇ ὁ τύπος καὶ ὡς τοπωνύμιον. Δωρικὸν α ἐθεώρει ὁ Χατζιδάκιν καὶ τὸ α τῶν ἐπιρρημάτων ἀ κ ὀ μ α καὶ ἐ π ᾶ, ἅτινα πάντοτε ἐν χρήσει παρὰ τοῖς Ταινάρσις. Πρβλ. MNE 1, 55.

Ἀξιόως σημειώσεως θεωροῦμεν καὶ Δωρικούς τινας τύπους διατηρηθέντες ἀναλλοιώτως διὰ τῶν τοπωνυμίων. Εἶναι βεβαίως γνωστὸν ὅτι τὰ τοπικὰ ὀνόματα διατηροῦνται καὶ μετὰ τὴν ἐξαφάνισιν τοῦ δημιουργήσαντος ταῦτα λαοῦ, προκειμένου ὅμως περὶ τῆς Ταιναρίας χώρας πολλὰ στοιχεῖα καὶ δὴ καὶ ἡ νῦν μορφή τοῦ ἐν αὐτῇ λαλουμένου ἰδιώματος διασκεδάζουσιν οὐκ ἀνδράποτε ὑπόνοιαν περὶ δημιουργίας τῶν τοπωνυμίων ὑπὸ λαοῦ ξένου πρὸς τοὺς νῦν οἰκοῦντας ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ.

Ὁ πορευόμενος ἀπὸ τῆς ἄκρας τοῦ Ταινάρου καὶ διασχίζων κατὰ μῆκος τὴν περιοχὴν τοῦ τ. δ. Λαγίας, τοῦ ἐξικνουμένου ἀπὸ τοῦ Ταινάρου μέχρις τοῦ χωρίου Νύφη, συναντᾷ κατὰ τὴν τρίωρον πορείαν ἀσυνήθη ἀριθμὸν ἀρχαίων καὶ μεσαιωνικῶν τοπωνυμίων. Μικρὸν μέρος τῆς ὑπὸ μελέτην συλλογῆς μας, τῆς ἀναφερομένης εἰς τὰ τοπωνύμια τῆς Ἀνατολικῆς Μάνης, δημοσιευθὲν ἤδη (3), παρέχει κατατοπιστικὴν εἰκόνα περὶ τοῦ πληθους τῶν ἐν τῇ χώρᾳ ἀρχαίων τοπωνυμίων. Ἀρκοῦμεθα ἐνταῦθα εἰς τὴν καταγραφὴν μικροῦ ἀριθμοῦ ἐκ τῶν διατηρούντων ἀναλλοίωτον τὴν Δωρικὴν μορφήν, φρονούντες ὅτι εἰς τὰ μέχρι τοῦδε λεχθέντα, περὶ τῆς καταγωγῆς τοῦ Ταινάρου ἰδιώματος, προσθέτομεν στοιχεῖον συνηγοροῦν ἀναμφιβόλως ὑπὲρ τῶν διατυπωθεισῶν ἀπόψεων.

1) Μελιγαλᾶ ἀποκαλοῦσι τὸν εὐγενῆ καὶ φιλοπροσέγγον.

2) MNE 1, 72.

3) Πλάτων (19)30) 1958, σ. 240 κ.εξ.

Τὸ *Ταίναρον* ⁽¹⁾ καλεῖται, ὡς γνωστόν, *Ματαπᾶς*, περὶ τῆς Δωρικῆς δὲ προελεύσεως τοῦ τοπωνυμίου *Ματαπᾶς* διέλαβε διὰ μακρῶν ὁ ἄρτι θανὼν καθηγητὴς *Ι. Βογιατζίδης* ⁽²⁾.

Ἐν σελίδι 134 τῆς πραγματείας ταύτης γράφει ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς: «Εἰς τοὺς Δωριεῖς ἦτο προφανὴς ἡ γεωγραφικὴ θέσις τῆς νοτιωτάτης μικρᾶς χερσονήσου τοῦ *Ταινάρου*. Μεταξὺ δύο θαλασσῶν κειμένη, τοῦ Λακωνικοῦ κόλπου ἐξ ἀνατολῶν καὶ τοῦ Μεσσηνιακοῦ ἐκ δυσμῶν, ἦτοι μεταξὺ δύο ἁπῶν, ὀνομάσθη *Μετᾶπεια*—*Μεταπέα*, λέξις σύνθετος ἐκ τῆς προθέσεως μετὰ καὶ τῆς ἑλληνικῆς λέξεως ἅπα=ὕδωρ. Ἄν ἡ κατάληξις -εια -εα, τῆς ὁποίας ἔκαμαν χρῆσιν οἱ Δωριεῖς, εἶναι αἰολικὴ, τοῦτο δὲν μᾶς ἐκπλήττει, ἔχοντας πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ἀνάμειξιν Δωριέων καὶ Ἀχαιῶν καὶ ἐν τῇ Λακωνικῇ».

Τῆς αὐτῆς ἐτυμολογικῆς ἀρχῆς χαρακτηρίζει ὀρθῶς καὶ τὸ πρὸς δυσμὰς τοῦ *Ταινάρου* χωρίον *Μέζαπο* γράφων (αὐτόθι, σ. 139): «Ὁμοίως πρέπει νὰ ἐρμηνευθῇ τὸ ὄνομα σημερινοῦ χωρίου τῆς νοτίου Λακωνικῆς *Μέζαπο*, εἰς τὴν δυτικὴν παραλίαν τῆς χερσονήσου *Ταινάρου*».

Τοπωνύμιον τῆς *Ταιναρίας* περιοχῆς εἶναι καὶ τὸ *Μέτοπο* ⁽³⁾ συντεθὲν ὡς καὶ τὸ προηγούμενον *Ματαπᾶς*. Τοῦ τοπωνυμίου *Ματαπᾶς* τὸ δεύτερον συνθετικόν, ἦτοι ἡ λ. ἅπα, ἀπαντᾷ ὡς τοπωνύμιον παρὰ τὰ χωρία *Πορτοκάγιο* καὶ *Δημαρίστικα*. Τὸ πρῶτον συνθετικόν τῶν τοπωνυμίων τούτων προδίδει τὴν Δωρικὴν αὐτῶν προέλευσιν. Πρβλ. *Βογιατζίδην* (αὐτόθι, 139): «Ἐκ τῶν ἀνωτέρω κατεδείχθη ὅτι ἐκ τῶν προϊστορικῶν τοπωνυμίων τῆς Ἑλλάδος συνθέτων ἐκ τῆς λ. ἅπα, τῆς μὲν αἰολικῆς διαλέκτου ἡ σύνθεσις ἔγινε κατὰ προτίμωσιν μὲ τὸ ἐπίθετον μέσσοις ὡς πρῶτον συνθετικόν, τῆς δὲ δωρικῆς κατὰ προτίμωσιν μὲ τὴν πρόθεσιν μετὰ. Ὅπου δὲ ἀναφαίνονται διπλοὶ τύποι καὶ μὲ τὴν πρόθεσιν μετὰ καὶ μὲ τὸ ἐπίθετον μέσσοις, τοῦτο πρέπει νὰ ἀποδοθῇ εἰς τὴν μίξιν τῶν δύο φυλῶν καὶ τῶν διαλέκτων».

Παρὰ τὸν *Ψωμάθι*, ἀρχ. *Ψαμαθοῦντα*, καὶ πεντάλεπτον πρὸς *Β.* τοῦ ὀρμίσκου τοῦ καλουμένου σήμερον *Νώρι* *Νεώρια* ὑπάρχει κατάφυτος κοιλάς διὰ τὴν ἐν αὐτῇ συρροὴν πηγαίων ὑδάτων, τὴν ὁποίαν οἱ ἐντόπιοι ἀποκαλοῦσιν ἔτι καὶ νῦν *Βάσσο*. Ἐκφέροντες τὸ τοπωνύμιον κατ' αἰτιατικὴν συνήθως εἰς τὰς φράσεις «ἔναι στὸ *Βάσσο*» ἢ «πάου στὸ *Βάσσο*», δὲν καθορίζουσι τὸ γένος. Ἡ σπαίνως ἀκουομένη ὀνομαστικὴ λέγεται *Βάσσος* ἄρσ. καὶ τοῦτο προφανῶς κατὰ τὸ σύνηθες αὐτόθι *Βάσος*—*Βασιλῆος*. Ἡ Δωρικὴ μορφή καὶ τοῦ τοπωνυμίου τούτου παρέμεινεν ἀναλλοίωτος.

Περὶ τὴν ὥραν πρὸς δυσμὰς τοῦ *Ταινάρου* καὶ ἑγγὺς τοῦ χωρίου *Βάιθα* μικρὰ περιοχὴ παρουσιάζουσα ἀξιόλογον βλάστησιν ὀνομάζεται καὶ σήμερον διὰ τοῦ Δωρικοῦ τύπου *Κᾶποιοι*, ἦτοι οἱ *Κῆποι*.

Μικρὸν τμήμα τῆς περιοχῆς *Ὀρο* καλεῖται νῦν *Καρνειάτικα*. Λαμβάνοντες ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ *Παυσανίας* σημειώνει 4 ἱερὰ τοῦ *Καρνείου* *Ἀπόλλωνος* εὐρισκόμενα κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ ἐν *Μάνη* καὶ ἀναλογιζόμενοι ὅτι πλῆθος τοπικῶν ὀνομάτων προέρχονται ἐξ ἀρχαίων ἱερῶν καὶ θεῶν εἰμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ συσχετίσωμεν τὸ τ. π. ν. πρὸς ὑπάρχον ποτε κατὰ τὴν θέσιν ἐκείνην ἱερὸν τοῦ *Καρνείου* *Ἀπόλλωνος*. Τὸ τ. π. ν. ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἔτιναι νὰ δημιουργηθῇ εἰς τὴν Λακωνικὴν πόλιν *Λᾶς*, ὡς δηλοῦται ἐκ τῆς φράσεως τοῦ *Παυσανίου*, Λακωνικά 25, 9: «Ἀπὸ δὲ τοῦ *Καρνείου* στα-

1) *Εἰκασίας* περὶ τῆς προελεύσεως τοῦ τοπωνυμίου βλ. εἰς *Pauly—Wissowa* ἐν λ. *Ταίναρον*.

2) Ἡ Ἑλληνικότης τῆς φυλῆς τῶν *Μεσσαπίων*, *Προσφορά* εἰς *Στ. Κυριακίδη*, *Θεσσαλονίκη* 1953, σ. 124 κ.εξ.

3) *Πλάτων* (19)20) 1958, σ. 246.

δίδους προελθόντι ὡς τριάκοντα, ἔστιν ἐν χωρίῳ Ὑψοῖς ἐν ὄροις ἦδη Σπαρτιατῶν ἱερὸν Ἄσκληπιου».

Γνωστός ὁμοίως εἶναι καὶ ὁ Δωρικὸς τύπος Λ α τ ο μ ᾱ ἐκφερόμενος συνηθέστερον κατὰ πληθυντικὸν Λ α τ ο μ ῆ ς οἱ, καλεῖται δὲ οὕτω μικρὰ περιοχὴ κειμένη 20' Β. Λαγίας, ἔνθα καὶ λατομεῖον.

Δωρικὸς εἶναι ἐπίσης καὶ ὁ τύπος Β α ρ ν α ρ εῖ ο τό, εἶναι δὲ τοῦτο ὄνομα μικρᾶς περιοχῆς 5' Ν. τοῦ χωρίου Σπεῖρα, ἔνθα διὰ τοὺς ἀφθονοῦντας θάμνους κατεσκεύαζον καμίνους. Οἱ διὰ τὰς καμίνους λάκκοι παρατηροῦνται καὶ σήμερον. Τὸ προσηγορικὸν βαῦνος (=κάμινος) δὲν ἀπαντᾷ νῦν ἐν Μάνη, τὸ ὅτι ὑπῆργεν ὁμοῦς ἐν χρήσει τοῦλάχιστον κατὰ τὸν 13ον αἰῶνα συνάγεται ἐκ τῆς σαφοῦς μαρτυρίας τοῦ Θεσσαλονίκης Εὐσταθίου, (Π, 132, 33): «ὥς δὲ βαῦνος καὶ ἡ ἔστιν λέγεται, ὃ ἔστι κάμινος, ἡ ἐν Πελοποννήσῳ Δωρικὴ γλῶσσα μέχρι καὶ νῦν δηλοῖ». Ἐκ τοῦ βαῦνος)βαυναρεῖον ὁ τύπος Β α ρ ν α ρ εῖ ο προέρχεται ἀβιάστως κατὰ τοὺς νόμους τοῦ ἰδιώματος, διότι ἡ ἀνάπτυξις τοῦ ὕγρου ἐν τῇ πρώτῃ συλλαβῇ, διὰ τὴν παρουσίαν ὁμοίου φθόγγου ἐν τῇ μεθεπομένῃ, ἀποτελεῖ φαινόμενον λίαν σύνηθες εἰς τὸ Ταινάριον ἰδιῶμα. Περὶ τούτου βλ. καὶ Κουκουλὲν (Ἀθηνᾶς 29 Λεξ. Ἀρχ. 83 κ. ἐξ.).

Δωρικὸς εἶναι καὶ ὁ τύπος Ἀ ρ ῖ ᾱ ἡ, καλεῖται δὲ οὕτω μικρὰ περιοχὴ 10' ΒΔ τοῦ χωρίου Σπεῖρα διὰ τὸ παρατηρούμενον κατὰ τὴν περιοχὴν εἶδος ἀρίας δρυός. Περὶ τοῦ ὅτι οἱ Δωριεῖς ἐκάλουν ἀρίαν τὸ δένδρον πληροφορούμεθα ἐκ τοῦ Θεοφράστου. Πρβλ. Ἰστ. Φυτ. 3, 16, 3. «Καλοῦσι δὲ οἱ γε Δωριεῖς καὶ ἀρίαν τὸ δένδρον». Ὁ τύπος Ἀ ρ ῖ ᾱ (ἀρία κατὰ τὸν σταθερὸν νόμον τῆς ἐπενθέσεως τοῦ ῖ παρὰ τὸ ρ.

Κατὰ τὰ ὄρια τοῦ τ. δ. Λαγίας καὶ ἐγγὺς τοῦ χωρίου Νύφη ἀνευρίσκομεν τὸ τπν. Ἀ ρ χ α δ ῖ ᾱ ς ὁ, ἀναφέρεται δὲ τὸ τπν. τοῦτο εἰς περιοχὴν, ἔνθα παρατηροῦνται νῦν ἐλαῖαι καὶ εἰς μικρὸν ἀριθμὸν ἀχλαδιᾶς καὶ ἀπιδιᾶς. Ἐκ τοῦ ἀχράς, δι' ὑποχωρητικῆς μεταθέσεως τοῦ ρ ἐδημιουργήθη τὸ τοπωνύμιον. Πρβλ. καὶ Ἡσύχιον «ἀχράδα ἀππιον (Λάκωνες)».

Διὰ τῶν σημειωθέντων ἐνταῦθα Δωρικῶν τύπων δὲν ἐξαντλεῖται βεβαίως ὁ ἀριθμὸς τῶν προσηγορικῶν καὶ τοπωνυμίων τῶν διατηρούντων ἀναλλοίωτον τὴν Δωρικὴν μορφήν. Κατεγράφησαν διὰ τὰ ὑποδηλωθῇ ὅτι ἐκτὸς τῶν φωνητικῶν φαινομένων καὶ πληθὸς τύπων, διατηρούντων ἀναλλοίωτον τὴν μορφήν, ὑπὸ τὴν ὁποίαν ἐλέχθησαν ἀπὸ τούτων ἀρχαίους Λάκωνας, προδίδει τὴν Δωρικὴν προέλευσιν τοῦ Ταιναρίου ἰδιώματος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Ἀναγνωστοπούλου Γ., Συνίζησις—Ἐπένθεσις, Μεγάλη Ἑλληνική Ἐγκυκλοπαίδεια (Πυρσοῦ).
- Βάγιακάκου Δ., Συνίζησις καὶ Ἐπένθεσις ἐν τῷ Γλωσσικῷ Ἰδιώματι τῆς Μέσας Μάνης, Λεξικογραφικὸν Δελτίον 6 (1953—1954) σ. 89 κέξ.
- Δέφνερ Μ., Λεξικὸν τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, Λεξικογραφικὸν Ἀρχεῖον τῆς Μέσης καὶ Νέας Ἑλληνικῆς, παράρτημα τόμου ἔκτου, Ἀθήναι 1923.
- Κωστάκη Θ., Σύντομη Γραμματικὴ τῆς Τσακωνικῆς Διαλέκτου, Ἀθήνα 1951.
- Λάμπρου Σ., Τὸ ἱατρικὸν σημειωματάριον Μανιάτου χειρουργοῦ, Νέος Ἑλληνομνήμων. Ἐν Ἀθήναις, 14 (1917).
- Λεκὸς Μ. Ἀντ., Περὶ Τσακῶνων καὶ τῆς Τσακωνικῆς διαλέκτου, Ἀθήναι 1920.
- Mirambel A., Étude descriptive du parler maniote méridional. Paris 1929.
— Étude de quelques textes maniotes. Paris 1929.
- Πασαγιάννη Κ., Μανιάτικα μοιρολόγια καὶ τραγούδια, Ἱστορικὴ Λαογραφικὴ βιβλιοθήκη 3. Ἐν Ἀθήναις 1928.
- Πατριαρχέα Π., Περὶ ἐπενθέσεως ἐν τῇ Ἑλληνικῇ γλώσσῃ. Ἐπετηρὶς τοῦ Μεσαιωνικοῦ Ἀρχείου τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Ἐν Ἀθήναις 1 (1939) σ. 52—104.
- Perrot H., Introduction à l'étude du dialecte tsakonien. Paris 1934.
- Πετρούνια Β., Μανιάτικα μοιρολόγια. Σειρὰ Α' Ἀθήνα 1934.
- Schwyzer, Griechische Grammatik, I Bd., München 1939.
- Thumb A., Μελέτη περὶ τῆς ἐν Αἰγίνῃ λαλουμένης διαλέκτου, Ἀθηνᾶ 3 (1891) σ. 95—128.
- Χατζιδάκι Γ., Γλωσσολογικαὶ Μελέται Α'. Ἐν Ἀθήναις 1901.
— Μεσαιωνικά καὶ Νέα Ἑλληνικά. Ἐν Ἀθήναις, τ. 1 (1905), τ. 2 (1907).
— Ἀκαδημεικὰ Ἀναγνώσματα Ἀ'. Ἐν Ἀθήναις τ. Α' (1924), τ. Β' (1930).
— Γλωσσολογικαὶ Ἑρευναι 1. Ἐν Ἀθήναις (1934).